

CSALLÓKÖZ FÖLDRAJZI JELLEMZŐI, TERMÉSZETI ÉS KÖRNYEZETI SAJÁTOSSÁGAI

Tartalom

Csallóköz fekvése.....	3
Természeti adottságok	4
A terület-felhasználás jellemzői	6
Természet és tájvédelem	8
Környezeti elemek állapota	10
Energiaforrások	13
A térség természeti, épített környezeti és kulturális öröksége.....	14
TELEPÜLÉSHÁLÓZAT JELLEMZŐI.....	17
Térszerkezet	17
Településhierarchia	18
Kistérségi szerveződések, települési kapcsolatok	22
TÁRSADALMI FOLYAMATOK.....	24
Népesség, demográfiai folyamatok.....	24
Nemzeti és etnikai kisebbségek	24
Foglalkoztatási viszonyok és munkaerőpiac.....	25
A munkanélküliek ellátása, a foglalkoztatás elősegítése	26
Jövedelmi helyzet	27
Nevelés-oktatás	30
Egészségügy, szociális ellátás	31
Civil aktivitás és területi identitás	32
GAZDASÁGI BÁZIS.....	33
Kutatás-fejlesztés	36

MŰSZAKI INFRASTRUKTÚRA.....	36
Vízellátás, szennyvízkezelés	38
Hulladékgazdálkodás	38
Energiagazdálkodás	39
Lakáskörülmények	39
Az infokommunikációs társadalom helyzete.....	40
A TERÜLETFEJLESZTÉS ESZKÖZ- ÉS INTÉZMÉNY-RENDSZERÉNEK ÉRTÉKELÉSE	40
A területfejlesztés forrásai	40
Intézményrendszer	41
A fejlesztések hatékonysága.....	41
Vidékfejlesztés intézményi rendszere és forrásai	42
A TÉRSÉG TERÜLETFEJLESZTÉSI SZEREPLŐI ELKÉPZELÉSEINEK FELTÁRÁSA	42

Csallóköz fekvése

Csallóköz társadalmi és gazdasági szempontból 3 természetes, történelmi kistérségre tagolható: Felső-Csallóközre, Közép-Csallóközre, Alsó-Csallóközre. Ezen 3 kistérség mindegyike rendelkezik egy központi várossal, mely városok centrum szerepet töltenek be a kistérségben élők számára, ezen városok szolgáltatásai a meghatározóak a mindennapokban. Felső-Csallóköz központja Somorja, Közép-Csallóközé Dunaszerdahely, míg Alsó-Csallóköz estében pedig Révkomárom tölti be a centrum szerepet.

Csallóköz területe megyei közigazgatási szempontból is három megye alá tartozik: Pozsony megye, Nagyszombat megye és Nyitra megye (mely megyék az Európai Unió NUTS-osztályozási rendszerében a NUTS-3 szintnek felelnek meg). A járási felosztás alapján a kép színesebb, e szempont szerint a területen 5 járás osztozik. Csallóköz legnyugatibb része 3 járás alá tartozik: Pozsony V járás, Pozsony II járás, Szenci járás. A sziget legnagyobb részét a Dunaszerdahelyi járás foglalja magába, míg a keleti harmad a Révkomáromi járás része. Csallóköz ilyen jellegű, 3 megyére történő felosztása sajnos hátrányosan érinti a régió fejlődését, mivel a fejlesztésekben fontos szerepet játszó megyei önkormányzatok eltérő fejlesztési programokban gondolkoznak, holott Csallóköz számára kedvező lenne egy egységes fejlesztési régióba való tartozás. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a községek közti természetes kapcsolatok és regionális fejlesztés szereplőinek önszervezései alapján sem igazán beszélhetünk egységes csallóközi érdekképviseleti formákról a régió nagy kelet-nyugat kiterjedése és az egyes régiók génius locia miatt¹ (a regionális együttműködési hálózatok többsége is Felső-Csallóköz, Közép-Csallóköz és Alsó-Csallóköz lehatárolódásokat mutat).

Csallóköz gazdasági földrajzi fekvése igen kedvező miatt – az Európai Unió (EU) egyik legfejlettebb térsége van a szomszédságában, Szlovákia fejlettebb déli régiója (Pozsony mellett lényeges gazdasági motorok a fejlődésben Győr és régiója, továbbá számottevőnek mondható még a Bécs és térsége által kínált munkavállalási és vállalkozási lehetőségek az ipari, szolgáltatási és logisztikai szférákban).

¹ Kitűnő példája ennek a regionális turisztikai menedzsment szerveződése: a Felső-Csallóköz és Közép-Csallóköz régiók területén a turizmus fejlesztését elsősorban a Csallóköz Területi Idegenforgalmi Szövetség (<https://ostrovzitny.sk/hu>) támogatja. Révkomáromi járások falvai és városai nem tagjai a Csallóköz Területi Idegenforgalmi Szövetségnek, hanem azok egy másik turisztikai menedzsment együttműködés keretében igyekeznek segíteni a turizmust: Dunamente Területi Idegenforgalmi Szövetségben (<https://www.visitdanube.eu/>).

Természeti adottságok

Csallóköz a Kisalföld (a szlovákiai földrajzi nevezéktan alapján a Duna menti alföld) részeként Európa legnagyobb folyóközi szigete és egyben a közép-európai térség legnagyobb minőségi vízkészletével rendelkező területe, melyet a Duna, annak a Kis-Duna ága valamint a Vág folyó zárnak közre (a régió keleten a Vág és a Duna összefolyásánál ér véget). Csallóköz teljes egészében a Duna menti síksághoz tartozik, domborzati tagoltsága nagyon alacsony.

A területet elsősorban mezőgazdasági területek, valamint a Duna és annak ártéri partvidéke alkotja. A hosszúkás, uborka alakú folyami sziget mintegy 1885 km² területi kiterjedéssel bír, aminek a nyugati végpontja Pozsony, földrajzi szívében Dunaszerdahely található, míg a sziget legkeletibb pontja Révkomárom. A két végpont közti legrövidebb közúti távolság kicsit több mint 100 km, miközben a sziget szélessége eléri a 30 km-t is. A legnyugatibb pontján (Pozsonynál) a tengerszint feletti magasság 134 m, a régió szívében (Dunaszerdahelynél) 118 m, míg a keleti végpontján (Komáromban) 108 m.

A terület vízrajzában 3 folyó a meghatározó: a Duna, a Vág (Szlovákia leghosszabb folyója, 403 km, teljes egészében Szlovákiában folyik s Komáromnál torkollik bele a Dunába²) és a Kis-Duna (amely Pozsonynál induló mellékága a Dunának és Gúta városánál egyesül a Vággal). Ezen 3 legmeghatározóbb folyón kívül Csallóközben természetes folyói közé tartozik még a Tőkési-ág és a Csiliz patak (amely megmentése végett az elmúlt évtizedben a Pozsonyi Regionális Természetvédelmi Egyesület jelentős munkát fejtett ki)³.

A természetes folyókon kívül a vízrajz fontos elemeit képezik a mesterséges csatornák sűrűn hálózata, amelyek fontos biofolyosó szereppel is bírnak. Csallóköz természetes tavai a folyók mentén kialakult holtágak elzáródásával, illetve gátszakadásokat követően jöttek létre, a 2 legnagyobb ilyen tó a

- Lion tó – 1899-ben a Duna főága mentén jött létre gátszakadást követően Csicsó község határában. Vízfelület területe 76,5 ha, s a szigorúan védett Csicsói-holtág természetvédelmi rezervátum része. Az élet a tóban nagyon gazdag, sok őshonos halfaj él (pl. dunai ponty, a lápi póc, a naphal, a törpeharcsa stb.)
- Holt – Vág – a vízfelület ahogy a nevéből is következik a Vág folyó egyik holt ága, Komárom város északi felében található. A 25,7 ha-nyi tó népszerű fürdőhely a helyiek körében, csónakkölcsönzés is rendelkezésre áll a parton.

² Vízyűjtő területe közel 20 ezer km², hajózható az alsó szakasza mintegy 40 km-en.

³ <https://broz.sk/hu/a-csiliz-patak-revitalizacioja-ke-t-jelentos-vizes-elohely-kozott-teremt-osszekottetest/>

A táj fontos elemeit alkotják a mesterségesen úton, az emberi tevékenység által létrehozott tavak, kiterjedt vízfelületek, amelyek többsége kavics és homokbányászat során jött létre. A legnagyobb mesterséges vízfelület a Körtvélyesi-víztározó, amely a bósi vízerőmű építése során megépített víztározó, s ahonnan a víz egy részét itt a dunacsúni gáton át a régi mederbe engedik, a másik részét pedig a vízerőmű felvívócsatornájába irányítják a vízerőműhöz és a zsilipkamrákhoz. A 25 km² kiterjedésű víztározó hatalmas természeti rombolás során épülhetett meg, ugyanis a mai víztározó helyén korábban a Duna folyó gazdag ágrendszere terült el csodás ártéri erdők kíséretében. A vízfelület gazdag madárvilággal rendelkezik, sok faj számára téli telelőpont.

Csallóköz földtani adottságai igen kedvezőek az agrárium számára. Ezen régióban találhatóak meg Szlovákia legtermékenyebb talajai, mely talajok a Duna és a Kis-Duna hordalékjaira épültek fel. Több talajtípus megtalálható, a legelterjedtebbek az ártéri talajok, a barna erdőtalajok, csernozjomok, miközben a Duna hordalékjaira épült talajok vízgazdálkodása eltérő egyes régiókban (a sekélyebb termőrétegű talajok esetében szükséges a mesterséges öntözés, fontos az agrártevékenységek megfelelő megválasztása).

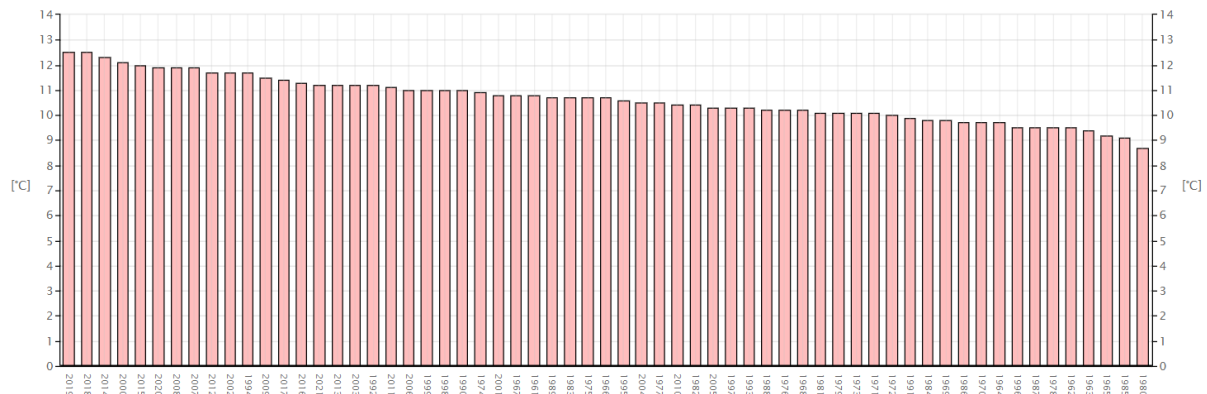
Az éghajlati viszonyok is ideálisak az intenzív mezőgazdasági termelésre, beleértve a hőmérsékleti és csapadékviszonyokat (a csapadék mennyiségét és a vegetációs időn belüli eloszlását). Az évi csapadékmennyiség 520 – 600 mm közt változik. A Felső-Csallóköz csapadékban gazdagabb, ott jellemzőbben az 560 – 600 mm éves csapadékmennyiség (közelebb van az Atlanti óceánhoz, ezért itt több a felhőzet is), míg az Alsó-Csallóközben átlagban 520-550 mm csapadék esik évente (s lényegesen nagyobb az aszályhajlam is). A napsütéses órák évi összege a régió délkeleti részén eléri a 2000 órát.

Csallóköz az ország legmelegebb régiója, az évi átlaghőmérséklet 9,8 °C (a nyugati felében 9,7 °C, míg délkeleti részén 9.9°C). Az elmúlt 30 évben jelentősen megemelkedtek az évi átlaghőmérsékletek a globális éghajlatváltozás következtében. A legmelegebb hónap a július 20,5 °C, leghidegebb a január –1 °C. Az országon belül itt a legmérsékeltettebbek az éghajlati kilengések, ritkábbak a késő tavaszi és a kora őszi fagyok.

Csallóköz Szlovákia legszeleesebb vidékei közé tartozik; az uralkodó szélirány az északnyugati. A jövőben ezen fekvés szolgálhat szélerőművek telepítésére, sajnos azonban a szlovákiai megújuló energiaelőállítási politika ez idáig nem helyezett hangsúlyt a szélerőművek telepítésére (holott a szomszédos magyarországi és ausztriai régiók gazdagok szélerőművekben). Viszont fontos megemlíteni, hogy a régióban jelen lévő szinte állandó légmozgás a nagyparcellás gazdálkodás miatt jelentősen károsítja a talajt a szélerózió

következtében. A legnagyobb sebességű szelek márciusban, a legenyhébbek decemberben fordulnak elő.

1. ábra: Az évi átlaghőmérséklet alakulása Csallóközben 1961 – 2019 közt az Ógyallai meteorológiai állomáson mért hőmérsékletek alapján

Forrás: https://www.shmu.sk/sk/?page=1&id=klimat_operativneudaje1&identif=11858&rok=2022&obdobie=1991-2020&sub=5

Csallóköz élővilága nagyon gazdag, biológiailag nagyon sokszínű annak ellenére, hogy az intenzív nagyüzemi mezőgazdaság merőben új arculatot adott a régióknak az elmúlt 70 évben. Napjainkban nagyobb részt gabonaterületek és olajnövények tarka hálózata alkotja a tájat, amelyet meg-megszakít egy-egy erdősáv. A régióban foltokban még megtalálhatóak a puhafás és keményfás ártéri ligeterdők, éger- és kőrisligetek, láperdők, erdős sztyeppek, valamint a számos védett állatfaj és növényfaj otthona is a sziget.

A terület-felhasználás jellemzői

A terület felhasználás az elmúlt 100 évben jelentősen átalakult, az erdők kiterjedése napjainkban mintegy 10 % körül mozog az intenzív termőföldnyerés, a városok és falvak beépített területeinek növekedése, valamint az infrastrukturális fejlesztések következtében. Az elmúlt 2 évtizedben a beépített területek kiterjedése elsősorban a Dunaszerdahely és Pozsony közti régióban növekedett meg a hatalmas lakónegyedek, logisztikai parkok, gyárak és úthálózati fejlesztések következtében.

1. táblázat: Csallóköz alkotó és vele szomszédos járások néhány területfelhasználási mutatója
(2021. 12. 31-i állapot)

Régió	Összterület (m ²)	Mezőgazdasági területek (m ²)			Erdők (m ²)
		összesen	ebből szántóföld	ebből rétek, legelők	
Pozsony II járás	92 490 067	35 343 036	29 508 790	395 641	10 298 435
Pozsony V járás	94 207 079	45 744 919	42 754 379	864 111	6 680 792
Szeznci járás	359 887 989	265 214 803	248 029 956	1 677 254	13 407 695
Dunaszerdahelyi járás	1 074 589 421	798 665 602	731 455 127	24 931 103	70 134 989
Galántai járás	641 712 009	510 762 181	478 110 810	4 190 178	27 152 836
Révkomáromi járás	1 100 133 408	861 121 657	757 513 501	44 217 032	69 826 031

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2022

Csallóköz kitűnő agráradottságokkal rendelkezik, az ország legtermékenyebb talajai borítják. Az agrárfeltételekkel kapcsolatban sajnos az is elmondható, hogy az elmúlt 7 évtized nagytáblás mezőgazdasági gazdálkodása hatalmas kárt okozott a régió természeti kincseiben: megnőtt a mezőgazdasági termelés alá vont területek nagysága, és ennek rovására a vizes élőhelyek fokozatosan visszaszorultak, a természetes növénytakaró szintén a töredékére esett vissza. Ezt tetézte a nagyüzemi nagyparcellás gazdálkodási mód, vagyis a kisebb, tagoltabb táblák összevonása és az így létrejött 30 hektárnál is nagyobb parcellákon megvalósuló monokulturális növénytermesztés (amihez hatalmas mennyiségű műtrágyát és növényvédő szereket használtak fel a termés hozamok növelése végett). A természetromboló mezőgazdasági termelés kárát a Csallóköz vízkincse, természetes növényvilága és állatvilága látta, de az ember is elszenvedője ezen profitmaximalizációs agrárgazdálkodásnak: a csallóközi emberek számára sok esetben nem ajánlott a vert kutakból, 10-15 m mélységből fogyasztani az ivóvizet, sőt időről időre előfordulnak olyan esetek, hogy a községi vezetékes ivóvíz sem alkalmas emberi fogyasztásra, holott azon kutak jóval mélyebbről nyerik az ivóvizet.

A természeti adottságoknak köszönhetően a mezőgazdaság mellett Csallóköz hatalmas potenciállal rendelkezik a turizmust illetően is, rendkívül sok lehetőséget kínál természeti, kulturális és történelmi értékeinek köszönhetően a hazai és a külföldi turisták számára. A napsütéses órák magas száma, a 50 – 70 °C termálfvízforrások gazdag hálózatán megépült termálfürdők színes szolgáltatásai, a több száz kilométert meghaladó víziturisztikai és kerékpár útvonalai, a falvak és városok fesztiváljai és sportrendezvényei, a magyar-szlovák-német-zsidó-roma multikulturális hagyományok és gazdag épített öröksége mind mind fontos vonzerőt jelentenek. A régiót felkereső turisták száma évről évre növekszik, csak a nagymegyeri és a dunaszerdahelyi termálfürdőt felkereső turisták száma meghaladja az évi 1 millió főt.

Természet és tájvédelem

Csallóköz legjelentősebb természeti és táji kincsei védelem alatt állnak. Vannak olyan természeti elemek és területek amelyek több évtizede védettséget élveznek, de vannak olyan táji és természeti elemek is, amelyek csak az elmúlt pár évben lettek védetté nyilvánítva.

Csallóköz legjelentősebb természeti kincse az ivóvíz, amelynek jelentőségét szimbolizálja a 305/2018 Tt. számú „Lex Csallóköz“ elnevezésű törvény, amelyet 2018-ban került elfogadásra s amelynek célja az volt, hogy hatékonyabban lehessen védeni az ivóvizet. A törvény egy helyen rögzíti az egyértelmű szabályokat a szlovákiai ivóvízkészletek védelme érdekében, meghatározza, hogy mit lehet, és mit nem lehet tenni a védett vízgazdálkodási területeken. A 305/2018 Tt. számú törvény tiltja új ipari létesítmények építését, melyek veszélyes anyagokat állítanak elő vagy használnak, állatihulladék-feldolgozó létesítését, és ugyancsak tilos a kavicsbányászat a vízvédelmi területeken. Az új jogszabály hatékonyabbá tette a tájékoztatást – az önkormányzatoknak azonnal tájékoztatniuk kell a lakosságot, amint a vízminőség romlását észlelik. A Közegészségügyi Hivatal a megemelkedett hatértékekről köteles tájékoztatni, míg a zöldtárca évente átfogó jelentést tesz közzé a védett vízgazdálkodási területek – így a csallóközi víz minőségéről is⁴. A törvény Szlovákia valamennyi védett vízgazdálkodási területére vonatkozik (jelenleg 10 ilyen régió van).

Csallóköz legnagyobb természetvédelmi területe a Dunai ártéri erdők Tájvédelmi Körzet, amelynek tájjellege közép-európai viszonylatban kivételes (a terület a nemzetközi jelentőségű vizenyős területek nyilvántartásában is jegyzett). A Duna Pozsony–Csallóközarányos közti szakasza mentén terül el mintegy 80 km-es szakaszon, ahol aránylag kis területen előfordulnak erdei, vízi, vizenyős talaji, réti és homokkedvelő növénytakaságok egyaránt. Az 1998-ban létrehozott tájvédelmi körzet területe 12 284 ha és 5 részből tevődik össze. Az első két rész Pozsony alatt terül el, és szárazföldi, ill. vízi ökológiai rendszereket foglal magában. A harmadik a Duna bal parti ágrendszerének erdős területe Doborgaz és Szap községek között. Hasonló jellegű a negyedik rész is, amely Szap és Csicsó közt található, melynek egyediségét a Csicsó és Kulcsod melletti, átfolyás nélküli dunai holtágak adják. Legdélibb szakaszát a Csallóközarányosnál található Nagyléli-sziget alkotja (melynek rendkívül gazdag a madárvilága, pl. nagy csapatokban fészkelnek itt szürkegémek). A védettség tárgyát az európai és nemzeti jelentőségű élőhelyek, illetve növény és állatfajok alkotják. Főleg puhafás ligeterdők, éger- és kőrsligetek (91E0*), keményfás ligeterdők

⁴ <https://www.minzp.sk/hu/sajtokapcsolat/sajtokozlomenyek/a-lex-csallokoz-hatekonyabb-vizvedelmet-biztosit.html>

(91F0), eutróf sekély tavak, holtmedrek Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzete (3150), iszapos vagy homokos folyópartok *Chenopodium rubri* p.p. és *Bidention* p.p. növényzete (3270), de éppen úgy meszes alapkőzetű száraz gyepek és cserjék – ún. dunai erdőszyepek (az Orchideaceae fontos élőhelyei) (6210)⁵. Ezekhez az élőhelyekhez többféle európai jelentőségű faj kötődik, pld. nagy szarvasbogár, nagy hőscincér, tompa folyamkagyló, szivárványos ökle, német bucó, homoki küllő, botos kölönte, széles durbinces, réti csík, garda, dunai galóca, vöröshasú unka, tarajos göte, közönséges denevér, északi pocok, közönséges hód, európai vidra és mások. A körzeten belül 13 kisebb kiterjedésű védett természeti terület van magasabb védettségi fokozatban (pl. Csicsói-holtág Nemzeti Természeti Rezerváció, Réti sas szigete Nemzeti Természeti Rezerváció). A dunai ártéri erdők nagyon jelentősek a madárvilág számára. Legtöbb madárfaj a honos lomblevelű erdőkben található, amelyek ideális környezetet biztosítanak a fészkeléshez. Emiatt néhány faj, mint például a barátposzáta (*Silvia atricapilla*), mezei veréb (*Passer montanus*), seregély (*Sturnus vulgaris*), kakukk (*Cuculus canorus*) vagy a közép fakopács (*Dendrocopos medius*) nagy mennyiségben fészkel, jóval nagyobbban, mint egy átlagos erdőben. Az őserdei jellegű részekre jellemző a nyaktekerccs (*Jynx torquilla*), fekete harkály (*Dryocopus martius*), kormosfejű cinege (*Parus montanus*) és a szürke légykapó (*Muscicapa striata*). A vizek jelenléte és a partmenti növényzet a feltétele a függőcinege (*Remiz pendulinus*), énekes nádiposzáta (*Acrocephalus palustris*) és a berki tücsökmadár (*Locustella fluviatilis*) előfordulásának. A zavartalan részek régi fáin fészkel a fekete gólya (*Ciconia nigra*). Az ártéri erdők jellegzetes ragadozómadara a barna kánya (*Milvus migrans*). Eldugott helyeken, magasan a fákon fészkel, lehetőleg a nehezen hozzáférhető szigeteken. A rágcsálók fogyasztásán kívül dögevő is, amelyeket a vízben is megtalál. Ha lehetősége van rá, a gém- és kormoránkolóniákon található halból is lakmározik. Az egész dunai régió a vízimadarak fontos téli tartózkodóhelye, illetve a költöző madarak tavaszi és őszi pihenőhelye. Nagy mennyiségben gyűlnek itt össze ludak, gémekek, vöcskök, sirályok, hattyúk és főleg különböző récék. A nagy madárkoncentráció és a halak a legnagyobb szlovákiai ragadozómadarat, a réti sast (*Haliaeetus albicilla*) is idevonzák⁶. Az ártéri erdők egyik legértékesebb emlőse az európai vidra (*Lutra lutra*). A közelmúltban újra megjelent a korábban kipusztított közönséges hód (*Castor fiber*). A mocsarakban, főleg a sással borított helyeken fennmaradt egy érdekes faj, az északi pocok (*Microtus oeconomus mehelyi*). Glaciális reliktum, amely már akkor is itt élt, amikor a táj a jégkorszak idején hideg tundra volt.

⁵ https://www.ferto-hansag.hu/upload/document/224/zaverecnas-ba,-kn,-ds_hu_m0tp.pdf

⁶ https://www.ferto-hansag.hu/upload/document/224/zaverecnas-ba,-kn,-ds_hu_m0tp.pdf

A Ramsari Egyezmény, hivatalos nevén Egyezmény a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különös tekintettel a vízimadarak élőhelyeire, az egyik legrégebbi nemzetközi természetvédelmi egyezmény. A csallóközi régió több területe gazdag a vízimadarak élőhelyeiben, ezért 1993-ban 14488 hektáron létrejött a Dunai ártéri erdők Ramsari Terület, amely jelentős részben átfedést mutat a Dunai ártéri erdők Tájvédelmi Körzettel a vízi ökoszisztémák megőrzése érdekében. A Dunai ártéri erdők Ramsari Terület 3 megyéhez, 6 járáshoz tartozik.

A Natura 2000 hálózat az Európai Unió két természetvédelmi irányelve alapján, az 1979-ben megalkotott madárvédelmi irányelv (2009/147/EK korábban 79/409/EGK) végrehajtásaként kijelölésre kerülő különleges madárvédelmi területeket és az 1992-ben elfogadott élőhelyvédelmi irányelv (43/92/EGK) alapján kijelölésre kerülő különleges természetmegőrzési területeket foglalja magába. Csallóköz gazdag a NATURA 2000 rendszerbe tartozó mindkét irányelv alapján kijelölt védett területeket illetően is, több tucat különleges természetmegőrzési területet található a régióban, míg a különleges madárvédelmi területek száma közel egy tucat. Az egyik közülük a SKUEV0183 kóddal jelölt Nagyléli sziget a Révkomáromi járásban, melynek hossza három kilométer, míg a kiterjedése 327,08 hektár. A Duna szlovákiai szakaszának egyik utolsó nagykiterjedésű szigetén megtalálható a természetbarát gazdálkodás által formált tájtypus és az ártér féktelen vadonja egyaránt. A sziget élővilága az erdei, vizenyős és réti élőhelyek egyedi mozaikja. A szigetet egyik oldalról a Duna széles főmedre szegélyezi, másik partját pedig a nagyléli mellékág vizei mossák⁷. A természeti örökség védelméhez hozzájáruló NATURA 2000 területek közt kiemelendő még a Kis Duna és a Tökési-ág különleges természetmegőrzési területek, amelyek Csallóköz északi határvonala mentén levő folyók és térségeik állat- és növényvilágának védelmét szolgálják⁸.

Környezeti elemek állapota

Csallóközben a környezeti elemek állapota viszonylag jónak mondható, viszont az ipari és mezőgazdasági tevékenység miatt sok helyen szennyezett a talajvíz, s az onnan kinyert nyers víz (amit leggyakrabban a családi házak kútjaiból sokan használnak) nem felel meg az ivóvízre vonatkozó kritériumoknak. A csallóközi talajvizek szennyezettségét azonban

⁷ <https://www.visitdanube.eu/hu/reszletek-1/okofarm-a-nagyleli-szigeten>

⁸ <https://www.soprs.sk/natura/index1.php?p=4&lang=sk&sec=4&do=search>

nem csak a gazdasági szereplők által a földekre kibocsátott szennyezőanyagok okozzák, hanem a Duna és a Kis-Duna folyók szennyezettségi szintje is, hiszen ezen folyókból a szennyezőanyag átjut a talaj alsóbb rétegeibe, beszennyezi azt. Elmondható, hogy ezen szennyezettség elsősorban 25 m mélységig van jelen, ettől mélyebben a víz tisztának, jó minőségűnek tekinthető (25 m és annál nagyobb mélységből a nitrátkoncentráció néhány kiugró értéktől eltekintve nem haladja meg az 50 mg/l nitrátkoncentrációt). Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a Csallóköz Vízügyi Akciótervében⁹ hangsúlyozzák, hogy az elkövetkező évek során a víz minőségének pontosabb megállapítása gyakrabban szükséges mintát venni a mélyebb rétegekből is az illetékes környezetvédelmi és népegészségügyi szervezeteknek. A Szlovák Hidrometeorológiai Intézet 2020-ban végezett egy átfogó kutatást 4 járás – a Pozsonyi, a Szenci, a Dunaszerdahelyi és a Galántai – területén, s a 155 mintavételi pontból 27 helyen mutattak ki határérték feletti értékeket különféle szennyezőanyagokból (többek közt Vökön, Szemeten, Dénesden, Csöllén, Éberhardon, Annamajorban, Pozsonypüspökin, Vereknén, Főrévben, Doborgazon, Olgyán, Vittényben, Gombán, Csenkén, Úszoron, Felsőpatonyban, Tejfalun (Somorja része), Nnagyszarván, Nagyabonyban, Bősön, Felbáron, Bakán és Kisudvarnokban). A leggyakrabban a vas- és mangánmutatók határérték feletti koncentrációját regisztrálták, de pár esetben növényvédelmi szerek is kimutathatóak voltak. A nitrogéntrágya kimutatásával összefüggésben a Csallóköz mezőgazdaságilag hasznosított területein 25-ször határérték feletti arányt mutattak. A lakosok számára azonban a vezetékes vízhálózati víz használata biztonságos, mert azokból kiszűrjük a szennyeződések, az úgynevezett nyers víz több esetben azonban nem felelt meg az ivóvízre vonatkozó követelményeknek¹⁰. A Közegészségügyi Hivatal nem ajánlja fogyasztásra a kútból nyert, nem bevizsgáltatott vizet. A SZK Környezetvédelmi Minisztériuma jelenleg dolgozik a Csallóköz Védett Vízgazdálkodási Terület Vízügyi Akciótervében, amely 4 problémát határoz meg:

1. probléma: Csallóköz vízminőségét és mennyiségét veszélyeztető terület túlzott kihasználása és fejlesztése,
2. probléma: gyenge jogérvényesítés,
3. probléma: gyenge információs rendszer és a monitoring rendszerek összekapcsolásának hiánya,

⁹ <https://www.minzp.sk/voda/chvo/akcny-plan-ochrany-vod-chvo-zitny-ostrov.html>

¹⁰ <https://uj szo.com/regio/szamos-szennyezoanyagot-mutattak-ki-a-csallokozi-felszin-alatti-vizekben>

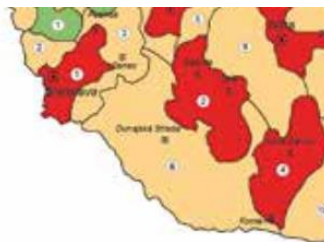
4. probléma: a szakmai és a laikus közvélemény elégtelen környezettudatossága és oktatása, valamint elégtelen szakmai kapacitás a járási hivatalok és önkormányzatok szintjén a vízvédelmet illetően.

Szlovákiában a területek environmentális minőségét 3 kategóriába sorolják be:

- zavartalan környezettel rendelkező régiók,
- mérsékelten zavart környezettel rendelkező régiók,
- erősen zavart környezettel rendelkező régiók.

A fenti kategorizálás alapján Csallóköz területének döntő hányada a mérsékelten zavart környezettel rendelkező régiónak számít, azonban szomszédos 3 kiterjedt, erősen zavart környezettel rendelkező régióval is: nyugaton a Pozsonyi erősen zavart környezettel rendelkező régióval, északon a Galántai erősen zavart környezettel rendelkező régióval, míg kelet felől az Érsekújvári erősen zavart környezettel rendelkező régióval¹¹.

2. ábra: Csallóköznek és közvetlen környezetének environmentális minősége 2020-ban

Magyarázat: zöld szín a zavartalan környezettel rendelkező területeket jelöli, sárga szín a mérsékelten zavart környezettel rendelkező területeket, piros szín az erősen zavart környezettel rendelkező területeket.

Forrás: Szlovák Köztársaság Environmentális Jelentése, 2020

A felszíni vizek minősége az elmúlt években sokat javult, tisztultak a Duna, a Vág és Kis-Duna folyók, azonban az utóbbi folyón időről időre hatalmas szennyezések fordulnak elő. A legutóbbi ilyen nagy port kavart vízszennyezés 2022 májusában történt meg, amikor a Pozsonyi Vízművek által működtetett vereckyei központi szennyvíztisztítóból a Kis-Dunába folyt rengeteg iszap és a tisztítatlan szennyvíz, s ez a folyó felső szakaszán súlyos halpusztulást okozott. Sajnos a vereckyei központi szennyvíztisztító okozta Kis-Duna szennyezés nem egyedi eset, mivel gyakorlatilag minden vihar után beszennyeződik

¹¹ <https://www.enviroportal.sk/uploads/report/11203.pdf>

valamilyen mértékben a Kis-Duna vize (2022 májusát megelőzően súlyos szennyezés legutóbb 2018-ban volt¹²).

Összeségében elmondható, hogy a legjelentősebb ivóvízkitermeléses pontokban a csallóközi vízkészlet egészségügyi szempontból kiváló (ezen 5 településen találhatóak meg az említett jelentős ivóvíznyerési pontok: Bős, Somorja, Szenet, Jóka, Dunaszerdahely).

Energiaforrások

A régió legfontosabb energiaforrása a nap és a vízenergia, amelyek napjainkban is intenzíven felhasználásra kerülnek ipari méretekben is. A vízenergia legnagyobb mértékben a Bósi Vízerőműben kerül felhasználásra, mely 1992-ben kezdte meg működését és az ország elektromosenergia-termelésének 10 %-t állítja elő tiszta, környezetbarát módon (Szlovákia legnagyobb teljesítményű vízerőműve, 720 MW). A Bósi Vízerőmű igen hasznos az árvízvédelem miatt is, valamint segíti a nemzetközi hajóforgalmat is. A régió másik vízerőműve Doborgaz községben található, amely azonban törpe méretű a bósi testvéréhez mérve, a villamos áramtermelés mellett fontos szerepe van a Duna bal partján elterülő ágrendszer vízellátásának optimalizálásában is¹³.

Csallóközben a napsütéses órák kedvező száma miatt a napenergia is a kimeríthetetlen energiaforrások közé tartozik. Jelenleg több mint egy tucat helyen működik napelempark elektromos energia előállítására (p. Dunaszerdahely, Dióspatony, Kulcsod), de elterjedőben van a napenergia helyi szinten történő kihasználása is lakóházak, intézmények és üzemek tetőszerkezetén elsősorban melegvíz előállítása végett.

A régió gazdag geotermikus energiakészletei nagyszerű lehetőséget adnak hőnyerésre, amely folyamat nemcsak a csallóközi termálfürdőkben kerül felhasználásra, hanem lakások fűtése esetében is. Az egyik legjelentősebb példaértékű ilyen beruházás Nagymegyeren valósult meg, ahol 2016-tól a nagymegyeri Corvin Mátyás, valamint a Komáromi úti lakótelep 1 360 lakásában geotermikus energia biztosítja a meleget¹⁴.

¹² <https://parameter.sk/pozsonyi-vizmuvek-szennyezte-be-kis-dunat-165-ezer-euros-buntetes-fenyegeti>

¹³ A doborgazi vízerőmű turbináján csúcsüzemben másodpercenként 25 köbméter, 8,7 méter magasból alázuhanó víztömeg áramlik keresztül. Névleges teljesítménye 1,8 MW, ami évente mintegy 11,8 millió kilowattóra áram előállítását teszi lehetővé. (forrás: <https://uj szo.com/regio/probauzembem-a-doborgazi-torpe-vizeromu>)

¹⁴ <https://parameter.sk/futes-eloszor-geotermikus-energiaval>

A régió villamosenergia hálózata nagyon jó állapotban van, a régióban levő számtalan ipari vállalat, szolgáltatási szereplői, akár csak a lakosság számára biztosított a megfelelő villamosenergiaellátás.

A térség természeti, épített környezeti és kulturális öröksége

A régió igen gazdag természeti, épített környezeti és kulturális értékekben. Csallóköz falvaiban és városaiban a múlt századok alatt létrejött épített környezeti szépségek mellett az elmúlt 2 évtized során is számos szemet gyönyörködtető építészeti alkotás született, amelyek egyrészt a turistákat vonzzák, de a helyiek lokálpatriotizmusát is erősítik.

Csallóközben ugyan nem található UNESCO világörökségi helyszín, azonban annak keleti és nyugati végpontjainak szomszédságában már megtalálható 1-1 ilyen helyszín 2021-től:

- Révkomárom szomszédságában levő Izsa községben a római kori katonai tábor,
- Pozsonyhoz tartozó Oroszvár városrészben a Gerulata római kori katonai tábor.

A két helyszín a nemzetközi Római Limes projekt keretében került fel az UNESCO világörökségi helyszíneinek listájára, s a két római kori emlékhely így Szlovákia nyolcadik UNESCO világörökségi helyszíne lett egyelőre. A közeljövőbe újabb helyszínnel gazdagodhat a lista, ugyanis a Révkomáromi és Komáromi erődrendszer jelenleg az UNESCO Világörökség-várományos listáján szerepel (és melynek sikeres elbírálása újabb nagy lökést adna a régió turisztikai látogatottságának).

Csallóközben épített történeti kincsei közt kiemelkedő helyen vannak a szebbnél szebb ősi templomok és az újkor hajnalán épült kastélyok. A középkori templomok kivétel nélkül védett műemlékként vannak nyilvántartva, melyek közül sok a gótikus építészet szlovákiai gyöngyszemei közé tartozik (pl. a somorjai református templom a Csallóköz egyik legrégebbi temploma s kivételes művészi gazdagsága miatt a turisták által is gyakran látogatott műemlék, ahogy a román stílus jegyében épült s Szent Jakab tiszteletére emelt csallóközcsütörtöki rómaikatolikus templom is a XIII. század közepéről, vagy a gótikus stílusban épült dunaszerdahelyi Nagyboldogasszony oltalma alatt álló Szent György-templom).

A csallóközi kastélyok jelentős része sajnos a kommunista diktatúra 4 évtizede alatt megsemmisült, viszont a rendszerváltozást követően több újrászületett, lendületet adva a helyi

társadalmi fejlődésnek. Csallóköz napjainkban legismertebb kastélya a Dunaszerdahelyen található Sárga kastély, melyet eredetileg barokk stílusban építettek, de az 1800-as évek folyamán klasszicista stílusban alakították át. A kétszintes építményt Dunaszerdahely legjelentősebb műemlék épületei közt tartják számon, s több mint fél évszázada az épületben található a Csallóközi Múzeum, melynek gyűjteménye 17 tematikus egységben mutatja be a Csallóközt, átfogó képet adva régió természeti, táji, történelmi, kulturális és néprajzi értékeiről. A csallóközi kastélyok látogatottsági listáján szintén kiemelkedő helyett foglal el a Nyékvárkonyban található Amadé kastély, amelyet egy középkori kastély helyén 1904-ben építettek Luisés stílusban a francia palotaépítészet mintájára. A kastély közel 2 évtizede 5 csillagos 30 szobás boutique kastélyszállóként üzemel.

A csallóközi épített örökség kapcsán kihagyhatatlan az itt élő emberek körében egykor igen meghatározó szakmával kapcsolatos építmények: a vízimalmok. Napjainkra a több száz egykor működő vízimalomból csak pár maradt fenn, de azok kivétel nélkül védett műemléknek számítanak és a turisták körében is igen népszerűek. A legismertebb vízimalmok:

- Jókai vízimalom – a háromszintes fából épült malom a Kis-Duna partján áll Jóka községben,
- Tallósi vízimalom – a Tallós községben található vízimalom egészen 1960-ig működött malomként, megőrizte eredeti formáját és belterét,
- Gútai vízimalom – Gúta városában található, úszó malom mely a Kis-Duna holtágában horognyozik, a malomhoz egy lefedett fahídon lehet eljutni (a leghosszabb fahíd Európában),
- Dunatőkési vízimalom – a Kis-Duna Tőkési-ágán található malomban a 20. század felében fejezték be a gabona őrlését, napjainkban igen népszerű Instagram pontja a Csallóköznek.

Az ősi csallóközi táj a 18. század előtt természetes rétekkal, mocsarakkal, tavakkal, erdőkkel fedett terület volt, ahol a vízgazdálkodás lényege az volt, hogy az áradó vizet minél nagyobb területen szétterítsék, amit árkok és mesterséges csatornák ásásával is segítettek. Csupán a 18. század második felében kezdődött meg a folyók szabályozása, a folyómedrek tisztítása, amit a korábbi rétek és legelők szántófölddé váló átalakítása követett. Napjainkban a folyami sziget lényegében kultúrtájja alakult át, ahol csak kis foltokban lelhető fel a természetes növénytakaró. A múltból megmaradt csallóközi természet értékei közt

kiemelkednek a természetes folyómedrek közelében létrejött ártéri erdők, amelyek napjainkban mára csak a Duna és a Kis-Duna, valamint a Tőkési-ág mentén maradtak fenn leginkább, ott is a legtöbb helyen csak keskeny szakaszokon lelhetők fel (elsősorban ahol azok védelmét a törvény biztosította). Az ártéri erdőkben leginkább előforduló fafajták a fehér fűz, törékeny fűz, fehér nyár, fekete nyár, mézgás éger, s jellemzően nehezen átjárhatók a sűrű aljnövényzet miatt (elsősorban a bokorfüzesek miatt). A csallóközi ártéri erdők képét a Pozsony – Szap szakaszon a Bósi Vízlépcső rendszer megépítése lényegesen átalakította (beleértve magát a Duna folyót és ágrendszerét, addig érintetlen Duna mente biológiai egységét¹⁵).

A törvény által védett csallóközi természeti értékek sora igen hosszú, a legjelentősebbek:

- Tőkési-ág Nemzeti Természetvédelmi Rezerváció – Duna mente egyik legnagyobb természeti ékessége, mely a mezőgazdasággal terhelt Duna menti síkság egyik legérintetlenebb természeti oázisa jellegzetes ártéri fűz- és nyárfaerdőkkel, gazdag mocsári és vízi növényzettel, valamint állatvilággal. A rezervátum 306 hektáron terül el a Kis-Duna Tőkési-ága mentén (a természetvédelmi terület hossza közel 25 km, szélessége, beleszámítva a folyó parti növényzetet is, 25–70 m). A Tőkési-ág a Kis-Duna mellékfolyója (s amelyet részben a vele párhuzamosan folyó Kis-Duna föld alatti vize táplál).
- Csicsói-holtág Nemzeti Természetvédelmi Rezerváció – a holtág a Duna szlovákiai szakaszának legnagyobb holtága, amelyet a természet alakította ki, mikor 1899-ben a Duna főága átszakította a gátat. A rezervátum fő részét egy rendszertelen alakú tó képezi, amelybe északnyugat felől a Csiliz-csatorna torkollik. Fő vízszintjét a Duna határozza meg. A Dunából a víz a föld alatt átszivárog, és néhol mély forrásokból tör föl a holtágba. A víz mélysége meghaladja a 7 métert. A tájegység jelentőségét rendkívül gazdag növény- és állatvilága, valamint a pompás természeti környezete adja. Az egész rezervátum területe 135 ha, ebből a víz területe 76,5 ha, az ártéri erdő területe 58,5 ha kiterjedésű. A rezervátumban megtalálható a Duna menti táj minden szépsége¹⁶.
- Rétisas szigete Nemzeti Természetvédelmi Rezerváció – Baka község ártéri területén lett kijelölve, ahol sok ritka madár- és növényfaj él, többek között a rétisas is.
- Csilizi mocsarak Közösségi Jelentőségű Védett Terület – 336,87 ha kiterjedésű terület 6 község és város területén (Nagymenyér, Bős, Patas, Kulcsod, Csilizradvány,

¹⁵ <https://kukkonja.sk/hu/duna-artere-es-duna-arteri-termeszetvedelmi-teruletek>

¹⁶ <https://csemadok.sk/felvideki-ertektar/lion-to-szakajtas-csicsoi-dunai-holtag/>

Csicsó), részben a Csiliz-patak mentén található (fontos élőhely és vonulási folyosó az agrártájban, egyben pedig az egyik utolsó természetes jellegű vízfolyásnak a Csallóközben). A biológiai sokszínűséget jelenti az agrártáj közepén, többek közt az északi pocok nagy populációjának ad otthont¹⁷.

- Apáli sziget Nemzeti Természetvédelmi Rezerváció – Komáromban a Vág és a Nyitra folyók összefolyásánál, az ártéren terül el a jelentős vízi élőhelynek számító közel 86 ha terület, ahol gazdag növény- és állatvilág található. A Vág szintjétől függően a terület iszapos, magas vízszintnél viszont elárasztott, nagy részét ártéri erdők borítják. Találhatók itt bokorfüzesek és puhafaligetek, legelők és félcserjések, füves rétek és kaszálók, valamint nádas társulások. A puha ártéri erdő jellegzetességei a kőris-szil és a nyárfák (Ulmeto-Fraxinetum populeum), kisebb mértékben pedig a tölgy-kőris is (Querceto-Fraxinetum). A legnedvesebb helyek fűzfákkal vannak benöve. A fás szárú növények közül csakugyan találkozhatunk a fehér fűzzel (*Salix alba*), törékeny fűzzel (*Salix fragilis*), fekete nyárral (*Populus nigra*), szürke nyárral (*Populus canescens*), fehér nyárral (*Populus alba*), magas kőrissel (*Fraxinus excelsior*), mezei juharral (*Acer campestre*) és kőrislevelű juharral (*Acer negundo*) is¹⁸.
- Kopács-sziget Természetvédelmi Rezerváció – Pozsonypüspöki határának déli részén, a Duna bal partján található Kopács-sziget 1976 óta természetvédelmi rezerváció. Területe: 82,62 ha. A védettség tárgya: mozaikszerűen előforduló különleges sztyeppi és erdősztyeppi közösségek, illetve az ártéri erdőelőfordulások védelme tudományos kutatási, ismeretterjesztési és nevelési célból.

TELEPÜLÉSHÁLÓZAT JELLEMZŐI

Térszerkezet

Egy régió fejlődési esélyeit illetően, valamint annak társadalmi és gazdasági növekedésében jelentős szerepet játszik annak térszerkezete, településszerkezete. A 3 csallóközi régió – Felső-Csallóköz, Közép-Csallóköz, Alsó-Csallóköz – sűrű településhálózattal rendelkezik. A térség nagyobb részére – a Nagymegyertől nyugatra eső régióban – az Árpád-kori gyökerű aprófalvas megtelepülés a jellemző, míg Nagymegyertől északra és északkeletre – Gúta városának környékén – máig megvannak a tanyavilág nyomai.

¹⁷ <https://broz.sk/hu/a-csiliz-patak-revitalizacioja-ket-jelentos-vizes-elohely-kozott-teremt-osszekottetest/>

¹⁸ https://komarno.sk/wp-content/uploads/2022/05/Kiadvany_HU_SK_vegleges.pdf

A Felső-Csallóközben és Közép-Csallóközben sok kishatárú falu gyakran olyan közel fekszik egymáshoz, hogy sok esetben mindössze 2 km sem választja el az egyik települést a másiktól. E középkori településszerkezetre (amely minden bizonnyal az azonos nevet viselő nemzetség birtokainak osztódása révén jött létre) a legjobb példa a Karcsák esete. Tizenkét Karcsa-utótagú települést lehet ugyanis összeszámlálni Dunaszerdahely közvetlen szomszédságában: Amadé-, Damazír- Egyház-, Erdőhát-, Etre-, Göncöl-, Királyfia-, Kulcsár-, Mórocz-, Pinke-, Sipos- és Solymoskarcsa. Valamivel halványabb nyomokban, de hasonló folyamat mutatható ki a Patonyokról és az Étékről is (utóbbiak közül ismeretes Töbör-, Hegy-, Bene-, Enyed-, Csenkesz-, Balázs- és Pódaéte).

Csallóközben az urbanizációs szint alacsony, a városi népesség összlakosságon belüli aránya kevesebb mint 45 % (míg ezen mutató értéke országos viszonylatban meghaladja az 53 %-ot. Magas a kis lélekszámú falvak száma, a községek több mint 1/3-nál a népesség nem éri el az 1000 főt.

Településhierarchia

Csallóköz településhálózatát közel 100 község és a város alkotja, amelyek többsége a Dunaszerdahelyi járásba tartozik (67), a második legtöbb települést a Révkomáromi járás adja (18). A településhierarchia csúcsán a városok vannak. A városhálózatba a Dunaszerdahelyi járásból 4 város tartozik [Dunaszerdahely (23009 fő¹⁹), Somorja (13605 fő²⁰), Nagymegyér (8348 fő²¹), Bős (5250 fő²²)]. Valamennyi csallóközi városban a magyar nemzetiségű lakosság van többségben, a legalacsonyabb arányszámot Somorja városa mutatja, ott a magyar nemzetiségű lakosság az össznépeesség 52,7 %-a. Somorja városának etnikai szerkezetében a szlovák nemzetiségű lakosság aránya az elmúlt 3 évtizedben erősödött meg, ugyanis a fővároshoz közeli fekvése miatt intenzív ingatlanfejlesztési projektek terévé vált (hasonlóan Somorja és Pozsony közt fekvő falvakhoz). Több száz új lakás épült lakótömbök keretében, illetve több száz új építkezési telek is kimérésre került családi házak számára, s ezen új somorjai lakóterekbe többségében szlovák nemzetiségű lakosság költözött be, változtatva nagy mértékben az etnikai szerkezetet Csallóköz legnyugatibb városában (amennyiben Pozsony-t nem tekintjük csallóközi városnak). A Szenci járásból csak vidéki

¹⁹ 2021. dec. 31-i adat.

²⁰ 2021. dec. 31-i adat.

²¹ 2021. dec. 31-i adat.

²² 2021. dec. 31-i adat.

falvak találhatók a Csallóközben, míg a Révkomáromi járás 2 városa csallóközi fekvésű: Révkomárom (32643 fő²³), Gúta (10516 fő²⁴). Bár a Csallóközben fekvő városok közt a legnagyobb népességgel Révkomárom rendelkezik, a Csallóköz legjelentősebb, gazdasági és társadalmi központjának, fővárosának Dunaszerdahely számít, ami a központi földrajzi fekvéséből (Csallóköz szívében) következik, valamint Pozsony és az európai úthálózat közelségéből.

2. táblázat: A lakósnépesség számának alakulása Csallóköz városaiban 2021 – 2014 közt

Városok	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014
Dunaszerdahely	23009	22620	22684	22730	22643	22641	22652	22553
Nagymegyer	8348	8578	8612	8611	8650	8678	8703	8763
Bős	5250	5439	5473	5431	5391	5387	5382	5397
Somorja	13605	13393	13350	13314	13324	13303	13147	13028
Révkomárom	32643	33539	33751	33927	34160	34190	34333	34461
Gúta	10516	10558	10586	10546	10546	10599	10614	10632

Megjegyzés: december 31-i lakosságszám

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2022

²³ 2021. dec. 31-i adat.

²⁴ 2021. dec. 31-i adat.

3. táblázat: Öregedési index²⁵ Csallóközben – a Dunaszerdahelyi járás falvaiban és városaiban, valamint a Csallóközben érintett járásokban, megyékben és országos viszonylatban 2016 – 2021 közt

Falvak, városok, régiók	2021	2020	2019	2018	2017	2016
Dunaszerdahely	154.04	148.11	140.27	131.35	121.98	115.12
Bacsfá	175	200	195.08	180.88	172.46	171.01
Baka	127.52	121.28	122.54	115.94	119.12	121.43
Balony	185.33	216.92	200	200	187.14	158.02
Sárrét	139.58	157.14	155.26	155.26	129.17	123.4
Sárosfa	99.28	103.08	97.66	94.35	92.56	94.96
Bögellő	117.78	119.05	123.81	118.6	120.45	127.91
Csákány	70.99	66.19	69.7	70.23	73.98	75.21
Nagymegyér	141.37	135.38	129.38	122.55	119.22	115.15
Csilizradvány	131.69	117.81	110.39	108.61	111.64	114.89
Doborgaz	123.08	125.64	118.18	111.11	110.53	117.65
Albár	64	70.9	66.17	70.34	64.41	63.21
Bős	124.34	138.51	140.83	141.42	139.2	132.85
Egyházgelle	102.69	105.81	108.18	113.13	113.07	112.32
Felsőpatony	110.9	109.97	116.14	119.55	113.28	105.56
Felbár	142.24	147.24	156	138.51	134.39	135.76
Albár	136.08	138.4	134.78	125.9	121.91	121.43
Gomba	98.99	95.83	91.75	97.67	96.43	91.57
Vörösmajor	19.92	23.01	22.26	24.83	24.61	24.77
Pozsonyeperjes	155.56	152.82	149.73	137.11	134.03	132.04
Jányok	101.32	105.41	106.71	104.76	107.04	101.43
Dercsika	157.89	158.93	154.55	164	136.84	140.74
Kulcsod	141.46	152.5	160.98	181.58	175	156.41
Egyházkarcsa	116.93	114.44	109.63	106.11	106.4	98.38
Királyfiakarcsa	111.84	117.57	111.69	113.19	110	93.84
Hegyéte	98.31	98.68	95.85	90.23	84.72	77.25
Úszor	49.88	52.31	53.71	56.65	61.21	62.92
Lég	87.41	96.85	99.34	102.24	103.19	101.94
Lúcs	163.64	166.67	175.68	161.84	145.12	127.59
Medve	178.18	202	190.38	188	183.67	189.58
Béke	97.14	101.43	101.37	107.35	104.41	100
Szentmihályfa	85.19	93.88	78.34	76.32	68.18	67.97
Illésháza	97.33	98.12	96.98	92.47	89.46	86.83
Csallóközkürt	124.87	118.46	111.56	107.11	107.22	110.86
Ekecs	129.11	127.85	117.62	112.06	107.69	99.4
Olgya	72.73	66.67	60.95	67.37	62.92	60.23
Diósförgepatony	142.47	158.25	146.38	131.86	135.05	134.13
Padány	103.1	126.72	127.19	116.1	107.38	100
Szap	184.91	190.38	174.07	164.29	178.57	173.21

²⁵ A népesség idősödésének egyik gyakran használt mérőszáma az öregedési index, amely egyben a jövőbeni tendenciákat vetíti előre. Az öregedési index a 14 éves és ennél fiatalabb népességre jutó idősök (65 évesek és annál idősebbek) arányát mutatja.

Patas	75.91	79.85	82.17	70.29	75	76.15
Nagyszarva	108.82	98.87	98.35	89.23	87.18	87.83
Somorja	101.18	97.46	92.9	89.63	85.61	82.88
Csallóközcsütörtök	110.64	118.07	118.53	118.75	116.38	113.48
Nyárasd	125.91	126.96	123.67	119.81	115.17	115.05
Nyárad	178.87	173.91	173.53	172.73	180	170
Tárnok	82.8	85.23	85.88	85.88	89.87	101.3
Csallókőznádasd	171.43	174.6	163.49	153.13	136.23	140.63
Nagypaka	95.09	105.37	103.45	94.59	88.59	85.33
Nagyabony	110.74	103.24	94.78	89.76	78.03	75.75
Vajka	178.57	176.79	177.78	167.8	183.93	192.31
Nyékvárkony	106.49	110.94	107.07	100.77	102.15	96.21
Nemeshodos	115.97	110.16	103.98	100	95.62	87.2
Nagymagyar	51.46	49.67	48.45	43.91	42.08	39.25
Nagybodak	260	300	426.67	400	361.11	347.37
Vitény	83.33	87.72	79.31	84.31	80.39	89.58
Dunatókés	78.91	67.44	60.16	67.26	68.18	77.42
Felsővamos	145.28	150	148.96	137.25	146.74	132
Vásárút	132.86	132.48	131.77	128.1	120.44	113.36
Macháza	98.59	106.25	110.17	108.93	94.34	84.48
Mad	179.66	159.7	139.19	127.5	123.17	127.63
Kisudvarnok	100	98.83	91.62	90.85	91.67	89.24
Nagyudvarnok	64.35	62.39	62.61	63.68	66.84	63.24
Pódafa	100.7	106.62	104.44	105.26	100.76	103.36
Kisfalud	202.13	270.27	245	207.14	197.67	177.27
Csenke	116.98	112.99	99.4	99.39	93.57	87.27
Keszölcés	137.93	116.13	103.45	122.73	142.11	158.82
Patonyrét	123.68	160	148.65	139.39	158.06	143.33
Városok Szlovákiában összesen	128.04	123.19	119.2	115	111.26	107.57
Vidék Szlovákiában összesen	89.55	91.81	90.59	88.9	87.63	86.33
Pozsony	123.18	113.52	112.8	112.25	112.24	112.69
Szlovákia	108.27	107.34	104.8	101.9	99.43	96.96
Pozsony megye	104.28	98.71	98.06	97.67	97.89	98.33
Pozsony I	139.63	126.66	128.28	132.71	136	139.62
Pozsony II	124.9	116.46	117.2	117.41	119.26	121.62
Pozsony III	108.7	103.47	105.44	107.61	110.68	115.36
Pozsony IV	114.94	111.14	112.28	112.74	113.42	114.04
Pozsony V	132.33	114.21	107.62	101.7	95.9	90.22
Szenci járás	59.29	60.43	60.05	60.3	60.77	61.4
Nagyszombat megye	120.48	120.95	117.92	114.39	111.8	109.25
Dunaszerdahelyi járás	113.5	114.16	110.91	107.27	103.81	100.44
Galántai járás	121.53	121.29	118.89	115.37	113.11	110.8
Nyitra megye	136.23	135.62	132.35	128.56	125.1	121.57
Révkomáromi járás	146.26	146.04	141.16	136.05	131.54	128.01

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2022

Kistérségi szerveződések, települési kapcsolatok

Csallóközben a kistérségi szerveződések és a települési kapcsolatok nagyon sokszínűek és sokrétűek. A leggyakrabban az együttműködések célja a turizmus közös fejlesztését célzó projektek megvalósítása (pl. marketing, kerékpárutak építése), de jelentősek az együttműködések az oktatás (alapiskolák és óvodák üzemeltetése kapcsán), hulladékgazdálkodás és természetvédelem területein is (a szennyvízelvezetés során sok esetben több községet lát el egy szennyvíztisztító állomás).

Az egyik legismertebb regionális szerveződés a Csallóközi Városok és Falvak Társulása (<https://www.zmozo.sk/hu/>), amely számos esetben fellép a csallóközi falvak és városok érdekérvényesítése végett, legyen szó úthálózatfejlesztésről, vagy a kisebbségi nyelvek hivatali érintkezésben való használatáról. A Csallóközi Városok és Falvak Társulásában vannak olyan tagtelepülések is, amelyek nem fekszenek ugyan a földrajzi értelemben vett Csallóközben, de kulturálisan kötődnek a Csallóközhöz.

Az elmúlt közel 2 évtizedben a Csallóközben megvalósított fejlesztések sok esetben kistérségi szerveződések és azon belül is LEADER/CLLD típusú települési kapcsolatok keretében valósultak meg. A legjelentősebb ilyen kistérségi együttműködések az alábbiak: Tőkési-ág Kistérség (<https://www.klatovskerameno.sk/>, tagközségek: Kisudvarnok, Nagyudvarnok, Dunatőkés, Pozsonyepérjes, Felsővámos, Vásárút, Nyárasd, Csallóközkürt, Nyékvárkony, Hegyété és Pódafa által 2004-ben alakult), Víziparadicsom Helyi Akciócsoport (a Tőkési-ág Kistérség a Várkonyi Kistérség alkotta LEADER társulás), Agroforrás Helyi Akciócsoport (<https://www.agropramen.sk/>, Lég község és környezetéből további 13 falu), Dunamente Helyi Akciócsoport (<https://www.mas-podunajsko.sk/hu/>, Nagymegyér város és további 12 falu a környezetéből), Alsó-Csallóközi Helyi Akciócsoport (<https://www.masdolnyzitnyostrov.sk/>, Révkomárom város és régiójának további 32 települése beleértve Gúta városát is).

A csallóközi települések többsége igen élénk kétoldalú partnerkapcsolatot ápol a magyarországi településekkel, amelyek sok esetben kiváló alapot adnak projektalapú együttműködésekre is. A projektalapú együttműködések legjelentősebb forrásának elsősorban a Interreg V-A Szlovákia-Magyarország Együttműködési Program biztosítja, amely keretében Csallóközben több mint 100 fejlesztési projekt valósult meg. A csallóközi falvak és városok jelentős részének vannak testvértelepülési kapcsolatai csehországbeli, romániai és szerbiai településekkel is.

A csallóközi falvak és városok együttműködési hálózatában új elemként jelentek meg az elmúlt 10 évben az alábbi európai területi társulások azon céllal, hogy a határmenti társadalmi, gazdasági, turisztikai, kulturális és intézményközi kapcsolatokat fejlesszék, hozzájárulva ezzel a szlovák-magyar határtérség összehangolt fejlődéséhez:

- Arrabona Korlátolt Felelősségű Európai Területi Együttműködési Csoportosulást (angol rövidítése: Arrabona EGTC) Győr Megyei Jogú Város - mint székhely település-, kezdeményezésére két magyarországi (Győr, Mosonmagyaróvár) és két szlovákiai (Dunaszerdahely, Somorja) önkormányzat hozta létre, azonban az eltelt egy évtized alatt a tagtelepülések száma meghaladja a 20-at. Honlapja: <https://arrabona.eu/>.
- Rába-Duna-Vág Korlátolt Felelősségű Európai Területi Társulás (angol rövidítése: Rába-Duna-Vág EGTC) atabányai székhellyel jött létre s jelenleg öt tagot foglal magába: az alapító Nagyszombati Kerületi Önkormányzatot, a Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzatot és a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzatot, valamint a 2015-ben csatlakozó Pozsonyi Kerületi Önkormányzatot és Pest Megye Önkormányzatát. Honlapja: <https://rdvegtc.eu/>.
- Pons Danubii Korlátolt Felelősségű Európai Területi Társulás (angol rövidítése: Pons Danubii EGTC) három szlovákiai (Révkomárom, Ógyalla, Gúta) és három magyarországi (Komárom, Tata, Kisbér) önkormányzat csoportosulásaként alakult 2010-ben, amelyhez a későbbiekben további önkormányzatok csatlakoztak. Honlapja: <https://www.ponsdanubii.eu/>.
- A PONTIBUS Korlátolt Felelősségű Európai Területi Társulást 2015-ben hozta létre Pest Megye Önkormányzata és a Nyitrai Kerületi Önkormányzat. Honlapja: <http://www.pontibusegtc.eu/index.php/hu/>.

Az elkövetkező évtizedben az európai területi társulások szerepe tovább fog erősödni, az európai fejlesztések meghatározó motorjaivá válhatnak, a szomszédos térségek gazdaság- és vállalkozásfejlesztésében szereplökké léphetnek elő, valamint lényegesen segíthetik a intézményi, területfejlesztési stakeholderek együttműködésének mélyítését.

TÁRSADALMI FOLYAMATOK

Néesség, demográfiai folyamatok

Csallóközben az elmúlt 30 évben jelentős társadalmi folyamatok mentek végbe. Míg korábban a csallóközi munkaerő döntő hányada javarészt az agráriumban és élelmiszeriparban dolgozott, addig napjainkban már a szolgáltatásokban és az újonnan létrehozott ipari vállalatokban dolgozik. 1992 előtt magas volt a születések száma addig ma nagyon alacsony. Lényegesen megemelkedett a főiskolai és egyetemi végzettséggel rendelkező lakosok aránya is.

Csallóköz lakossága napjainkban meghaladja a 200 ezer főt, s ebből mintegy 130 ezer fő a Dunaszerdahelyi járásban lakik. A 3 kistérséget az elmúlt 2 évtizedben eltérő demográfiai folyamatok jellemezték. Felső-Csallóközben jelentős népességnövekedés ment végbe a Pozsonyhoz közeli fekvésből bekövetkezett migrációs növekedés miatt, Közép-Csallóközben lényegében a népességszám nem változott, míg Alsó-Csallóközben népességcsökkenés ment végbe a nagy elvándorlás és a természetes népességfogyás következtében.

Nemzeti és etnikai kisebbségek

Csallóköz Szlovákia egyik legszínesebb régiója nemzetiségi szempontból. Mindhárom csallóközi térségben a magyar nemzetiségű lakosság van többségben, Közép-Csallóközben és Alsó-Csallóközben a lakosság több mint 2/3-a magyar nemzetiségű. A régió harmadik legjelentősebb nemzetisége a roma, amely nemzetiségi közösség tagjai a falvak és városok többségében jelen van, a 2021. évi népszámlálási adatok alapján többnyire 2 % alatti arányban. Egy községben azon a lakónépességen belüli részarányuk meghaladj a 30 %-ot is: 2021-ben Nagymagyar község 3611 lakosa közül 1105 lakos vallotta magát roma nemzetiségűnek.

A települések népességének növekedése és korszerkezete Csallóköz nyugati felében kedvezőbb, amit az magyaráz, hogy ezen falvakba és városokba sok fiatal család költözik be Pozsony közelsége végett, ami számtalan előnyt biztosít a térségben élők számára (pl. tanulási lehetőségek és munkalehetőségek a fővárosban, kulturális lehetőségek stb.). A migrációs nyomás miatt az elmúlt másfél évtizedben jelentős árszint különbség jött létre Csallóköz nyugati és keleti fele közt az ingatlanárakat illetően (míg Somorján az újépítésű lakásárak kb.

3500 EUR/m² szinten vannak, addig Révkomáromban 2600 EUR/m² kérnek az újjépítésű lakásokért).

Foglalkoztatási viszonyok és munkaerőpiac

A foglalkoztatási viszonyok és munkaerőpiaci folyamatok az elmúlt három évtizedben nagyon megváltoztak. A mezőgazdasági termelésben végbemenő racionális foglalkoztatási politika és a régióban meglévő nagy élelmiszeripari vállalkozások megszűnése, illetve átalakulása miatt az 1990-es években és 2000-es évek elején nagy munkanélküliség volt a régióban, azonban az EU-s csatlakozást követő gazdasági fellendülésnek köszönhetően lényegesen csökkent a munkanélküliek száma. A munkaerőpiaci folyamatok a Csallóköz nyugati felében kedvezőbben alakultak mint a keleti felében, mivel Közép-Csallóközben és Felső-Csallóközben több ipari és logisztikai park jött létre számos egyéb jelentős munkahelyteremtő beruházás kíséretében a kedvezőbb földrajzi fekvésüknek köszönhetően. A munkahelyteremtő beruházások közt kiemelendő:

- Somorján a 2000 évek végén az olaszországi Vicenza város kis-és középvállalkozók tömörülése (Confindustria Vicenza) hozott létre egy jelentős ipari parkot, ahol jelenleg több mint fél tucat vállalat működik mintegy 300 munkavállalóval Somorjáról és környékéről. A somorjai munkahelyteremtéshez nagyban hozzájárultak a városban robbanásszerű fejlődésnek indult üzleti szolgáltatások (pl. áruházak), valamint itt épült meg az ország egyik legjelentősebb sport- és rekreációs központja aqua élményparkkal és lóversenypályákkal.
- Dunaszerdahely több multinacionális elektrotechnikai, autóipari, gépipari nagyvállalatnak ad otthont (pl. Schindler, Wertheim, c2i stb.) amelyek termékskálája nagyon színes (mozgólépcsőgyártás, széfgyártás, szénszálas autóalkatrészek gyártása stb.), de a városban jelen vannak újonnan létrehozott nagy élelmiszeripari vállalatok is (pl. mélyfagyasztott pékáruk gyártásában a helyi, családi alapítású Minit Slovakia vállalat az egyik legjelentősebb ágazati szereplő az országban). A város az elmúlt másfél évtizedben fontos teherforgalmi logisztikai központtá vált, részben a 2005-ben létrehozott METRANS Rt. logisztikai parkjának köszönhetően.
- Egyházkarcsa – Dunaszerdahely közvetlen déli szomszédságában fekvő település országos viszonylatban is rendkívül sikeres munkahelyteremtési

beruházások megtelepedését érte el az elmúlt másfél évtized alatt, aminek köszönhetően az nemzetközi ipari és logisztikai vállalkozások (pl. Chipita Slovakia, RLS és Coop JLC logisztikai központok stb.) ma már több mint ezer főt foglalkoztatnak a községben.

- Kisudvarnok – Dunaszerdahely közvetlen északi szomszédságában fekvő település a 2013-ban az Év Faluja elismerést nyerte el Szlovákiában, amit a község urbanisztikai és társadalmi fejlesztésében elért érdemek végett kapta, azonban a község ipari és logisztikai övezete is példaértékű: hazai és német vállalkozások több száz főt foglalkoztatnak a község déli részén megépült övezetben.
- Nagymegyeren a legjelentősebb iparvállalat a németországi háttérű s prémium márkájú cabrio gépkocsik tető részét gyártja, valamint ezen városban van a csallóközi régió legjelentősebb külföldi agárvállalkozásának is a központja, amely többek közt több mint 8000 anyakocát nevel (egyébként ezen sertésstenyésztési intenzitás nagysága több csallóközi településen viták forrása, a helyi lakosok félnek a környezetromboló következményeitől).

Számottevő munkahelyteremtő beruházások az Alsó-Csallóközben sajnálatos módon elmaradtak az EU csatlakozást követően, ami elsősorban a régió közlekedési fekvésének a következménye, így az ottani munkavállalók körében jelentős mértékben vannak jelen a magyarországi munkavállalás a határmenti városokban (Komárom, Győr), illetve ingáznak nagyobb távolságokra.

A munkanélküliek ellátása, a foglalkoztatás elősegítése

A munkanélküliségi mutatókat tekintve a csallóközi régió nem mutat egységes képet, a legkedvezőbb helyzetben a Pozsonyhoz közelebb eső falvak és városok vannak, míg a csallóközi munkanélküliség a legmagasabb Révkomárom térségében. A Dunaszerdahelyi járásban, amely Csallóköz döntő hányadát teszi ki, 2022. július 31.-én a munkanélküliségi ráta mindössze 4,76 % volt, míg az országos átlag 6,23 % volt. Az Alsó-Csallóköz magába foglaló Révkomáromi járásban ugyan magasabb volt a munkanélküliség 2022. július 31.-én, de még mindig kedvezőbb volt mint az országos átlag.

A foglalkoztatás elősegítése végett a járási munkaügyi hivatalok számos programot alkalmaznak. Egyrészt segítik a pályakezdekők elhelyezkedését azzal, hogy a munkaadók számára biztosítanak anyagi kedvezményeket a pályakezdekők alkalmazása esetén, másrészt meg az idősebb – 50+ feletti lakosok és az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező munkanélküliek számára tanfolyamokat biztosítanak, hogy ott a versenyképes tudást szerezhessenek, amelyek birtokában sikeresebben helyezkedhetnek el a munkaerőpiacon, vagy tudnak vállalkozást indítani.

Jövedelmi helyzet

A jövedelmi helyzet tekintetében a Csallóköz elmarad az országos átlagkereseti viszonyok mögött, ami lényegében annak a következménye, hogy az itteni ágazatok többsége nem biztosít magas keresetet az alkalmazottjaik számára. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy jövedelmi szempontból Csallóköz a szlovák-magyar határmente régiói közt a legjobb helyzetben van a magas kereseti lehetőséget biztosító nagyvárosok kedvező közelsége miatt (Pozsony, Nagyszombat, Nyitra, Győr). Járási szinteken az átlagkeresetek legmagasabbak a Pozsonyi járásokban, majd onnan kelet felé csökkennek. Míg a Dunaszerdahelyi járásban az átlagkeresetek nagysága 1126 EUR volt 2020-ban, addig a Révkomáromi járásban az átlagkeresetek nagysága csak 1040 EUR volt.

4. táblázat: Az átlagkeresetek alakulása 2020 – 2012 közt eltérő regionális szinteken Szlovákiában (EUR-ban)

	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012
Szlovákia	1 324	1 266	1 171	1 095	1 034	993	957	891	881
Pozsony megye	1 688	1 646	1 532	1 426	1 356	1 319	1 286	1 182	1 159
Okres Bratislava II	1 773	1 760	1 696	1 499	1 392	1 446	1 422	1 316	1 260
Okres Bratislava V	1 670	1 592	1 417	1 393	1 338	1 248	1 222	1 105	1 070
Szenci járás	1 284	1 244	1 152	957	977	973	944	868	866
Nagyszombat megye	1 281	1 204	1 114	1 050	965	930	892	841	831
Dunaszerdahelyi járás	1 126	1 078	983	907	823	801	768	725	722
Nyitra megye	1 189	1 126	1 034	959	908	855	829	782	783
Révkomáromi járás	1 040	979	904	856	819	787	751	702	659

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2022

A térségben a szegénység nem jelent különösebb problémát, súlyosabb mértékben a szegénység főleg a roma kisebbség körében van jelen (több településen élnek koncentrált formában a szegénységgel és számos egyéb szociális problémával küzdő romák, pl. a Karcsai úti roma telepen Dunaszerdahelyen).

5. táblázat: A munkanélküliségi helyzet mutatói a Csallóközben – az érintett járások, megyék adatai országos viszonylatban (2022. 07. 31-i állapot)

Terület	A regisztrált munkanélkülivé váltak száma az adott hónapban	A regisztrált munkanélküli státusz megszüntetőinek száma az adott hónapban – vagyis azok száma akik kikerültek a regisztrált munkanélküliek nyilvántartásából	A regisztrált munkanélküliek száma az adott hónap végén	Gazdaságilag aktív lakosság száma	Diszponibilis regisztrált munkanélküliek száma	Munkanélküliségi ráta a regisztrált munkanélküliek számából kiszámítva (%)	Munkanélküliségi ráta a diszponibilis regisztrált munkanélküliek számából kiszámítva (%)
Pozsony I járás	48	40	711	21,646	674	3.28	3.11
Pozsony II járás	196	152	2,301	61,499	2,226	3.74	3.62
Pozsony III járás	91	92	1,367	34,597	1,324	3.95	3.83
Pozsony IV járás	203	171	2,063	54,086	1,980	3.81	3.66
Pozsony V járás	300	162	2,070	76,041	1,962	2.72	2.58
Szenci járás	309	161	1,958	37,803	1,873	5.18	4.95
Pozsony megye	1,553	1,055	13,714	357,351	13,064	3.84	3.66
Dunaszerdahelyi járás	276	275	3,180	60,908	2,900	5.22	4.76
Galántai járás	212	237	2,013	49,391	1,849	4.08	3.74
Nagyszombat megye	1,486	1,249	12,506	286,449	11,390	4.37	3.98
Révkomáromi járás	272	276	3,193	51,912	2,680	6.15	5.16
Nyitra megye	1,896	1,669	16,321	344,616	14,220	4.74	4.13
Szlovákia	16,047	14,229	186,130	2,708,861	168,701	6.87	6.23

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2022

6. táblázat: A regisztrált munkanélküliek számának alakulása a Dunaszerdahelyi járásban és annak falvaiban és városaiban 2021 – 2015 közt

	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015
Dunaszerdahelyi járás	3 334	4 137	1 843	2 025	2 537	4 330	6 347
Bacsfa	12	16	3	9	6	11	9
Baka	24	34	8	17	19	60	73
Balony	23	25	10	20	15	26	43
Vitény	4	10	1	3	2	9	13
Sárrét	14	17	8	10	10	15	22
Sárosfa	32	36	15	14	16	19	35
Nagybodak	6	10	3	7	8	11	15
Bögellő	14	9	5	10	12	21	28
Csákány	16	13	6	7	6	16	17
Csenke	17	15	7	12	12	14	17
Csilizradvány	36	39	20	23	32	65	95
Doborgaz	12	16	6	8	11	11	15
Albár	28	39	11	14	16	32	48
Alistál	44	64	22	19	47	76	101
Dunaszerdahely	627	830	380	376	534	948	1 341
Dunatókés	16	29	8	18	24	26	44
Bős	127	163	75	85	88	181	279
Egyházgelle	65	65	22	40	45	88	132
Felsőpatony	59	65	38	22	38	85	140
Felsővámos	27	47	27	33	35	49	80
Felbár	26	27	16	13	19	30	32
Gomba	8	12	5	4	4	10	16
Vörösmajor	65	54	20	21	18	25	38
Pozsonyeperjes	55	60	36	45	49	76	102
Jányok	22	14	11	10	14	13	18
Dercsika	17	25	7	6	8	26	37
Kulcsod	19	16	11	10	12	22	28
Egyházkarcsa	41	44	21	27	31	65	69
Királyfiakarcsa	37	48	22	20	40	74	97
Hegyéte	24	42	18	34	18	36	68
Úszor	30	40	21	13	24	21	38
Keszölcés	4	5	3	1	3	5	12
Lég	79	76	47	38	44	58	85
Lúcs	21	23	11	11	12	34	48
Macháza	7	15	4	4	1	4	8
Nagymad	17	25	6	11	13	28	50
Kisudvarnok	30	50	21	31	23	45	76
Medve	15	17	2	11	7	11	24
Béke	7	7	1	5	1	6	13
Szentmihályfa	40	38	19	21	28	48	60
Csiliznyárad	12	11	9	7	12	26	37
Illésháza	72	65	42	28	37	50	75
Csallóközkürt	39	39	16	18	32	55	103
Ekecs	86	89	40	48	83	138	229
Olgya	12	8	3	5	4	6	10
Diósförgepatony	61	64	20	22	37	60	100
Padány	24	28	11	15	14	29	51
Patas	24	27	11	18	18	34	58
Potonyrét	2	3	2	3	3	5	10
Pódafa	23	37	16	14	25	40	53
Nagyszarva	16	31	17	12	19	23	35
Szap	14	19	7	10	13	27	23
Somorja	289	401	162	189	199	272	350
Csallóközsütörtök	54	64	29	15	24	40	43
Nyárasd	70	96	36	32	53	142	192
Vásárút	59	93	56	60	75	128	192
Tárnok	15	11	5	4	12	6	10

Csallóköznádas	8	13	4	7	7	18	29
Nagypaka	17	30	5	11	17	10	30
Nagyabony	58	64	45	43	55	90	135
Nagyudvarnok	41	51	24	40	41	64	97
Nagymegyer	193	259	95	111	156	267	437
Kisfalud	16	12	8	4	8	15	18
Vajka	22	19	7	11	10	16	17
Nyékvárkony	70	107	40	48	55	119	198
Nemeshodos	59	78	37	31	54	96	123
Nagymagyar	211	238	119	136	129	154	226

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2022

Nevelés-oktatás

A nevelési és oktatási hálózat igen kedvezőnek mondható a régióban, a települések többségében nem okoz gondot az óvodák és alapiskolák hiánya, illetve azok kapacitásának nagysága. Ha éppen az adott településen nincs is biztosítva a nevelési-oktatási intézmény, akkor az a közeli településen elérhető. A nevelési-oktatási intézmények többségében magyar nyelven folyik a nevelés és oktatás, ami a lakosság nemzetiségi szerkezetét tükrözi. A régióban a középiskolai oktatási intézmények hálózata is igen kiterjedt, a csallóközi városokban levő középiskolák hálózata igen színes: gimnáziumoktól kezdve a vidékfejlesztési, közgazdasági, műszaki, építőipari, turisztikai és egészségügyi iskolákon át a szakmunkásképzőig minden iskolaforma megtalálható a fiatalok érdeklődésének megfelelően. A régió oktatási központja Dunaszerdahely.

Csallóközben lehetőség van a több mint két évtizede főiskolai, egyetemi végzettség megszerzésére is több városban. A legnagyobb oktatási intézmény a Komáromban található a Selye János Egyetem (<https://www.ujs.sk/hu/>), mely egyetem 3 karán folyik a magyar nyelvű szakemberképzés: Gazdaságtudományi és Informatikai Karon (2021-ben 904 hallgatója volt nappali és távutas formában összesen), Tanárképző Karon (2021-ben 888 hallgatója volt nappali és távutas formában összesen) és Református Teológiai Karon (2021-ben 68 hallgatója volt nappali és távutas formában összesen). Dunaszerdahelyen a Szent Erzsébet Egészségügyi és Szociális Munka Főiskola kihelyezett tagozatán van mód főiskolai tanulmányok folytatására (<https://www.unids.sk/>), mely intézmény több mint egy évtizede járul hozzá, hogy fokozatosan növekszik a felsőfokú végzettséggel rendelkező magyar fiatalok száma és a szlovákiai magyarság iskolázottsági szintje.

Egészségügy, szociális ellátás

Csallóköz lakosságának egészségi állapota kedvezőtlenebb több országos mutatóval összehasonlítva, ugyanis a daganatos megbetegedések bizonyos fajtái – a tápcsatorna-daganatok, tehát a végbél- és a vastagbél-daganatok, valamint a tüdőrák – ezen térségben jóval gyakoribbak mint máshol az országban, s magasabb az ezen daganatos megbetegedések általi elhalálozások száma is. Ez mindenekelőtt az itt élők hagyományos étkezési szokásaival és életvitelével függ össze²⁶, ezért jövőben a lakosság táplálkozásában és életvitelében jelentős változásokra van szükség (elsősorban több sportra, mozgásgazdag kikapcsolódásra).

Az egészségügyi ellátás a régióban az országos átlagnak megfelelő színvonalon biztosított. Az elmúlt években az egészségügyi ellátásból sokan külföldre mentek dolgozni, így orvoshiány és nővérhiány van több területen. A csallóközi egészségügyi intézményrendszerben két alapkövét a dunaszerdahelyi²⁷ és a révkomáromi²⁸ kórházak alkotják, amelyeket kiegészít több tucat egészségügyi központ (pl. a dunaszerdahelyi Sagax klinika²⁹), valamint a szakorvosi rendelők széles hálózata. A régió megfelelő egészségügyi szakemberképzésében fontos szerepet tölt be a Dunaszerdahelyen levő Egészségügyi Középiskola (<https://www.szds.sk/hu/>), valamint az a tény, hogy a szomszédos fővárosban magas színvonalon folyik az orvoscépzés.

7. táblázat: 100 000 lakosra jutó általános orvosok számának alakulása egyes regionális szinteken Szlovákiában

	100 000 lakosra jutó általános orvosok száma	100 000 lakosra jutó gyermekorvosok száma
Szlovákia	43,96	85,71
Pozsony megye	49,79	73,93
Pozsony II járás	64,13	79,94
Pozsony V járás	35,24	116,68
Szenci járás	27,58	49,45
Nagyszombat megye	40,58	101,83
Dunaszerdahelyi járás	39,40	102,71
Nyitra megye	41,39	99,74
Révkomáromi járás	44,60	93,20

Forrás: Szlovák Köztársaság Egészségügyi Évkönyve, 2022

Szlovákiában a szociális szolgáltatásokról szóló törvényi szabályozást a 448/2008 Tt. számú törvény szabályozza, amely törvény rendezi a jogviszonyokat a szociális szolgáltatások nyújtása, a szociális szolgáltatások finanszírozása és a szociális szolgáltatások hatósági

²⁶ <https://ujsoz.com/regio/a-csallokozben-a-legtobb-a-rakos-megbetegedes>
<https://parameter.sk/miert-csallokozben-kovetelik-legtobb-aldozatot-daganatos-megbetegedesek>

²⁷ <https://www.procure.sk/nemocnica/nemocnica-s-poliklinikou-dunajska-streda-s/>

²⁸ <https://nemocnicakomarno.agel.sk/index.html>

²⁹ <https://www.sagax.sk/>

felügyelete során. Ezen törvény definíciója alapján a szociális szolgáltatás olyan szaktevékenység, kiszolgáló tevékenység vagy egyéb tevékenység, illetve ezek kombinációja, amelynek célja elsősorban

- a) a kedvezőtlen szociális helyzet létrejöttének megelőzése, a kedvezőtlen szociális helyzet megoldása vagy a természetes személy, család vagy közösség kedvezőtlen szociális helyzetének javítása,
- b) a természetes személy képességeinek megújítása vagy fejlesztése, hogy önálló életet tudjon élni, és társadalmi betagozódásának elősegítése,
- c) a természetes személy alapvető és elengedhetetlen létfeltételeinek biztosítása,
- d) a természetes személy és család szociális válsághelyzetének megoldása,
- e) a természetes személy és család szociális kirekesztettségének megelőzése.

A fenti törvény értelmében a szociális szolgáltatások biztosításában elsősorban az alábbi szolgáltatók vesznek részt:

- a Szlovák Köztársaság Munka-, Szociális és Családügyi Minisztériuma,
- a községi önkormányzatok,
- a megyei önkormányzatok.

A szociális ellátás színvonala a Csallóközben megfelel az elvárásoknak, a lakossági igényekhez igazodnak az egyes szociális szolgáltatások. A lakosság öregedési mutatói miatt egyre inkább növekednek azon szolgáltatások iránti igények, amelyek az idősek és betegek ellátásával kapcsolatosak (pl. bentlakásos nyugdíjasotthonok létrehozása, nappali megőrző ellátást igénylő idősek számára).

Civil aktivitás és területi identitás

Csallóközben a civil mozgalmak fontos szereplői a társadalmi életnek, a számuk meghaladj az ezret. A legtöbb civil szervezet polgári társulás formában működik, amely jogi személy törvényi kereteit a 83/1990 Tt. számú törvény szabályozza. A polgárok egyesülési jogáról szóló 83/1990 Tt. számú törvény kimondja, hogy a polgárok egyesületeket, társulásokat, szövetségeket, mozgalmakat és más polgári egyesüléseket alapíthatnak, valamint szakszervezeti szervezeteket is és egyesülhetnek bennük. A csallóközi civil szervezetek az aktivitásaikkal a társadalom legkülönbözőbb területein tevékenykednek, tevékenységeik

spektruma rendkívül széles: sportélettől kezdve a hátrányos helyzetű csoportok érdekképviselésén át a természetvédelemig és kultúrafejlesztésig minden lehetséges területet lefednek a tevékenységeikkel. A civil szervezetek működése ugyan az államtól független, de a tevékenységeikhez sok esetben van mód forrásszerzésre közpénzekből, amelyek sok esetben állami és uniós alapok, de számottevő forrásosztónak számítanak a helyi és a regionális önkormányzatok is. Szlovákiában a civil szervezetek támogatási szerkezetében nagy szerepe van a természetes és jogi személyek 2 % adófelajánlásának, ami nem igényel nagyobb munkát a civil szervezet részéről, mindössze csak regisztrálni kell a civil szervezetet a 2%-os adófelajánlást jogosult befogadó civil szervezetek jegyzékébe. A csallóközi, de az egész dél-szlovákiai civil társadalom fejlesztésében rendkívül fontos szerepet töltött be az elmúlt 2 évtizedben a somorjai székhelyű Fórum Kisebbségkutató Intézet (<https://foruminst.sk/>).

Az elmúlt 3 évtizedben Csallóköz nyugati harmadában, a főváros közelségébe újonnan betelepülők nagy száma miatt a helyi identitás sok településen meggyengült, vannak falvak, amelyek lakossága 2 évtized alatt megduplázódott. A gomba módra növekvő lakásépítések miatt az átalakított térszerkezetek nemcsak helyi identitásra vannak hatással, hanem a helyi populációk nemzetiségi szerkezetére is (növekszik a szlovák nemzetiségűek száma és aránya). Az önkormányzatoknak számára a legtöbb esetben megnövekedett teherként jelennek meg a beköltözők, ugyanis sokan nem jelentkeznek be lakosnak, megtartják korábbi állandó lakhelyüket, így a községek nem kapják meg jövedelemadójukból származó összeget, amely az állandó lakhelyt biztosító önkormányzatnak jár (holott az infrastruktúrát más településen használja napi szinten).

GAZDASÁGI BÁZIS

Csallóköz gazdasági teljesítménye a rendszerváltást követő első 10 évben visszaesett, a korábban meglévő ipari vállalatok (pl. hajógyár Révkomáromban, cukorgyár Dunaszerdahelyen stb.) megszűntek, míg az agráriumban a racionális foglalkoztatás lépett elő, tízezrek veszítették el így a munkahelyeiket. Az uniós csatlakozás eredményeként Csallóköz korábbi periféria jellege megváltozott, a sziget része lett a Győr – Pozsony – Nagyszombat – Nyitra dinamikus fejlődő gazdasági térségnek, aminek következtében megjelent számos új iparág a régió legjelentősebb településein, felvirágzott a turizmus (köszönhetően mindenképp a csallóközi termálfürdőnek, amely évente több mint egy millió ember számára biztosít kikapcsolódást a régió több településén: Dunaszerdahelyen, Nagymegyeren, Révkomáromban, Nyárasdon).

Csallóköz gazdasági bázisát a évszázadokon keresztül elsősorban mezőgazdasági termelés és a vele kapcsolatban álló élelmiszeripar jelentette, amely a térség elsődleges erőforrására, a kitűnő termőföldre épült. A termőföldek jelenlegi kiterjedése a Csallóközben megközelíti a 70 %-ot, miközben a mezőgazdasági művelés alatt levő területek megközelítik az összterület 75 %-át (viszonyításként: országos szinten Szlovákia területének 48,6%-án folytatnak mezőgazdasági művelést). Az új évszázad új agrárgazdaságot hozott létre a Csallóközben, az agrárium korábbi termékpalettájának sokszínűsége napjainkra visszaesett (speciális, magasabb hozzáadott értéket nyújtó növények – pl. zöldségek – termesztése drámaian lecsökkent, a korábban virágzó cukorrépa-termesztés megszűnt³⁰). A termesztett növénykultúrák számának beszűkülésével (búza, árpa, kukorica, napraforgó és repce) egyszerűsödtek a munkafolyamatok, több ezer hektárt pár ember alkalmazásával meg lehet művelni a modern gépesítési folyamatoknak köszönhetően. A régióban az állattenyésztés jellege is átalakult, a tartott állatok mennyisége töredékére esett vissza (a legnagyobb csökkenés a szarvasmarhatenyésztés területén történt). Az állattartás visszaesése érvényes a Csallóközben korábban nagyon elterjedt háztáji állattartásra is.

8. táblázat: A gabonatermelés hektárhozamának (t/ha) alakulása 2021 – 2016 közt régiók tekintetében

Régió	2021	2020	2019	2018	2017	2016
Pozsony megye	5,14	5,86	4,88	5,12	3,43	6,23
Szenci járás	5,71	6,32	5,03	5,64	3,37	6,97
Nagyszombat megye	6,64	6,85	5,58	5,88	4,51	7,15
Dunaszerdahelyi járás	6,96	6,95	6,00	6,75	5,02	7,40
Galántai járás	6,75	7,11	5,52	5,93	4,48	7,17
Nyitra megye	6,78	6,73	5,93	6,23	5,34	7,33
Révkomáromi járás	6,28	6,10	5,80	5,86	5,45	6,79
Szlovákia	5,93	6,08	5,3	5,38	4,81	6,37

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2022

9. táblázat: A sertéstartás intenzitásának alakulása 2021 – 2013 közt régiók tekintetében (100 ha szántóföldre jutó sertések száma)

Régió	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013
Szlovákia	34,2	40,0	43,7	46,5	45,8	43,5	46,9	47,2	46,8
Pozsony megye	22,7	41,5	41,8	40,1	40,8	34,0	35,5	35,8	35,7
Szenci járás	1,0	1,3	5,1	5,7	5,7	5,7	5,6	5,6	5,6
Nagyszombat megye	83,2	90,1	87,0	92,4	93,4	78,0	84,7	87,5	87,0
Dunaszerdahelyi járás	194,1	191,8	179,4	196,7	186,0	167,7	170,9	177,7	173,5
Galántai járás	4,5	4,2	8,3	14,0	16,2	18,3	23,3	26,5	25,8
Nyitra megye	33,1	33,8	35,6	37,3	35,9	36,9	40,7	37,4	36,8
Révkomáromi járás	54,5	53,2	54,3	56,3	55,0	61,2	75,2	53,2	53,1

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2022

³⁰ Dunaszerdahelyen volt az ország legnagyobb és legmodernebb cukorgyára az 1980-as és 1990-es években.

Csallóköz gazdasági fejlődésének húzóágazata az elmúlt két évtizedben egyértelműen az gépipar volt, azon belül is az autógyártás, felvonó és mozgólépcső gyártás, trezorok, felvonók, mozgólépcsők és gépészeti berendezések, eszközök fémkonstrukcióinak gyártása. Az ipari vállalatok szóródása egyenlőtlen – a jelentősebb ipari vállalatok a tömb 6 városi rangú településein található meg (a falvakban az ipari vállalkozások nem számottevőek, ez alól két falu kivétel: Egyházkarcsa és Kisudvarnok).

Az elmúlt 2 évtized alatt a szolgáltatások ugrásszerű fejlődésen mentek keresztül az egész Csallóközben, de egyértelmű csomópontoknak a térség városai számítanak. Az elmúlt 2 évtized alatt a csallóközi turisztikai szolgáltatások jelentős fejlődésen mentek keresztül, s ez nemcsak a városokra érvényes. Számos faluban is történtek jelentős turizmus fejlesztések (pl. Diósförgepatonyban a Slovakia Ring autóversenypálya magával hozott több jelentős turisztikai beruházást, szállodát). Az egész világot sújtó koronavírus járvány a csallóközi szolgáltatásokat is, beleértve a turizmust is, nagyon megviselte, az utazási korlátozások és lezárások miatt sok szolgáltató nem élte túl a 2020 – 2021 időszakot.

10. táblázat: Látogatók számának alakulása összesen és a látogatók által eltöltött éjszakák száma összesen eltérő regionális lehatároltság mellett 2021 – 2018 közt

	Látogatók száma összesen				Látogatók által eltöltött éjszakák száma összesen			
	2021	2020	2019	2018	2021	2020	2019	2018
Dunaszerdahelyi járás szálláshelye összesen	86 436	70 343	137 545	106 981	270 358	178 785	346 567	257 591
Szlovákia szálláshelye összesen	2 724 587	3 210 007	6 432 934	5 596 407	8 169 505	9 790 597	17 703 695	15 515 083

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2022

Csallóköz legjelentősebb gazdasági szereplői mögött kevés kivételtől eltekintve külföldi tőke van. A mezőgazdaságban elsősorban a dán tőke van jelen, míg az iparban német, szolgáltatásokban pedig a német, osztrák.

Napjainkban nemcsak a vállalkozások vannak piaci versenyben, hanem a verseny részesei a vállalkozásoknak teret biztosító falvak és városok is. Az elmúlt két évtizedben a globális folyamatokkal párhuzamosan megnőtt az önkormányzatok közti verseny. Fokozódott a verseny annak érdekében, hogy melyikük képes ideálisabb feltételeket teremteni a vállalkozások megtelepedésére. S ezen versenyben nagyon fontos, hogy a közösségek/térségek tagjai (polgárok/falvak/városok) mennyire képesek együttműködni és összefogni egy közösségi/térségi cél érdekében, vagyis mennyire erős a társadalmi tőke az adott közösségben/térségben. A sikeres összefogásra nagyszerű példa a regionális turisztikai menedzsmenetek működése a Csallóközben, vagy olyan brandak létrehozása mint a Kukukónia (<https://kukukonia.sk/>).

Kutatás-fejlesztés

Csallóközben a kutatás és fejlesztés még csak az első lépéseknél tart, ugyanis komolyabb egyetemi és kutatóintézeti források nem állnak rendelkezésre ezen ágazatban. Ugyanakkor a jövőt illetően kedvező a térség fekvése, hiszen a környező nagyvárosok (Pozsony, Nagyszombat, Nyitra, Győr) neves egyetemei és kutatóintézeti számára kitűnő terepet kínál a régió kutatásra és fejlesztésre is. Az intézményi jelenlét régióbeli hiánya azonban nem fékezi az innovációkat az élet számos területén, az innovációs elemek jelen vannak a helyi társadalmi és gazdasági élet számos szférájában, a régióban a vállalatok döntő hányada legmodernebb technológiát használja a termelésnél.

MŰSZAKI INFRASTRUKTÚRA

Csallóköz közlekedési infrastruktúrája színes képet mutat. A közúti közlekedésben jelen vannak benne a hagyományos I., II. és III. osztályú utak mellett az autópályák is az elmúlt fél évtized rohamos úthálózati fejlesztéseinek köszönhetően. A legjelentősebb közúti közlekedési tengely a régió életében a I/63 első osztályú út amely Pozsony – Somorja – Dunaszerdahely – Nagymegyer – Révkomárom – Párkány vonalon halad a Duna menti régióban kelet – nyugat irányban, amihez észak – dél irányban kapcsolódnak rá lényegesebb utak: II/507 Dunaszerdahely – Galánta kapcsolatot erősíti, II/561 szintén a Galántai járás irányában erősíti a kohéziót, II/573 útvonal Alsó-Csallóköz kapcsolódási erősíti Vágsellye irányában, míg az I/64 útvonal pedig Révkomárom – Érsekújvár – Nyitra kapcsolatot erősíti. A régió közúti kapcsolatának fejlesztéséhez az R7 gyorsforgalmi út megépítésén túl jelentős mértékben hozzájárult még a Monostori híd, amely 2020-ban került átadásra Révkomárom és Komárom közt.

Csallóköz vasúti közlekedése nagyon elavultnak nevezhető a vasúti sínek és nyomvonalak elavultsága miatt, a vasúti pályarendszer előregedett műszaki állapotban van, és sajnos lényegesebb felújítási munkálatokat nem is tervez középtávon a SZK Közlekedési Minisztériuma, annak ellenére, hogy nagyon nagy az igény a csallóközi önkormányzatok, utazóközönség és a teherforgalmi szereplők részéről egyaránt. Mindössze távlati tervekben szerepel az egyetlen, a régiót kelet – nyugati irányban átszelő 131 számú vasútvonal felújítása

(kétnyomtávúvá történő átalakítása a jelenlegi egy nyomtávval szemben, valamint a szakasz villamosítása).

A légi közlekedés szempontjából a Csallóköz fekvése igen jó, ugyanis Szlovákia legnagyobb repülőterével szomszédos a régió. A régió központjából, Dunaszerdahelyről mindössze 35 perc alatt megközelíthető a pozsonyi Milan Rastislav Štefánik repülőtér.

A régió fekvése a vízi közlekedés szempontjából igen kedvező. Csallóköz az ország legjelentősebb vízi útjainak (Duna és Vág folyók) találkozásánál fekszik. A legjelentősebb kikötők a Duna folyón vannak: Pozsonyban, Bősön, Komáromban. 2018-ban a SZK Közlekedési Minisztériuma támogatta egy megvalósíthatósági tanulmány elkészítését arra vonatkozóan, hogy miként lehetne fejleszteni a vízi tömegközlekedést Somorja és Pozsony közt. A vízi tömegközlekedés fejlesztésére azért volna szükség, mert Somorja és Pozsony között naponta átlagosan több mint 20 ezer gépjármű közlekedik, ami rendkívüli torlódásokat, dugókat okoz, valamint nagyon szennyezi a környezetet is.

A régióban a kombinált közlekedés gyors fejlődésnek indult két évtizeddel ezelőtt, amely ágazat egyik legjelentősebb képviselője a dunaszerdahelyi Metrans konténerállomás, amely az ország legnagyobb konténerállomásai közé tartozik. A közeljövőben várhatóan Európa egyik legnagyobb logisztikai centruma épülhet fel Dunaszerdahely és Hegyété között – az amerikai PANATTONI cég közel 135 ezer négyzetméteres logisztikai központjának köszönhetően (Dunaszerdahely egyébként a térség egdinamikusabban fejlődő logisztikai centruma, a városban és a vele szomszédos településeken (Egyházkarcsán, Kisudvarnokban) több jelentős vállalat – pl. Deichmann, Schindler, Coop Jednota stb – logisztikai központja található meg).

Kerékpáros közlekedés az elmúlt 20 évben rendkívül népszerű lett a régióban, egyrészt a domborzati adottságoknak köszönhetően, másrészt a kerékpárutak dinamikus építésének köszönhetően. Napjainkban a csallóközi kerékpárutak több száz kilométeren teszik lehetővé a biztonságos és környezetbarát közlekedési formát. A kerékpár használata nemcsak a helyi lakosság mindennapi életében van jelen, hanem a régiót kerékpáron felkereső turisták száma is évről évre növekszik (köszönhetően részben a Duna menti kerékpárút fejlesztésének (amely része az EuroVelo6 európai úthalózatnak), de szükséges megemlíteni a látványos kerékpárútfejlesztést Dunaszerdahely és Nagymegyér közt, amihez több ágazás épült meg, vagy éppen jelenleg van építés alatt). A csallóközi kerékpárutak fejlesztéséhez jelentős mértékben járultak hozzá a Szlovákia és Magyarország határon átnyúló együttműködését támogató Interreg programok (pl. https://sacavelo.eu/en_GB/home, <https://kombibike.eu/en>

stb.). Napjainkban folyik egy, a Dunán átívelő kerékpáros és gyalogos híd építése Doborgaz és Dunakiliti közt.

Vízellátás, szennyvízkezelés

Csallóköz falvainak többségében biztosított a vezetékes ivóvízellátás, a legutolsó népszámlálási adatok alapján 2021. 01.01-én a Dunaszerdahelyi járásban található 37 685 ház közül 25 243 házban bent volt elérhető a vezetékes ivóvíz, vagyis a települési vezetékes ivóvízhálózatra a házak 66,98 %-a volt rákapcsolva. A házak 28,4 %-nál ugyan a házban bent volt elérhető a vezetékes ivóvíz, de maga az ivóvíz saját ivóvízforrásból volt biztosítva (nem pedig a nyilvános települési vezetékes ivóvízhálózatból).

A szennyvíztisztítás területén még jelentős fejlesztéseket kell megvalósítani a csallóközi falvak többségében a települési kanalizációs hálózatok építése által, valamint a szennyvíztisztító telepek építésével és bővítésével. A legutolsó népszámlálási adatok alapján 2021. 01.01-én a Dunaszerdahelyi járásban található 37 685 ház közül csak 17 523 volt rákapcsolva a települési kanalizációs hálózatokra (46,5 %).

Az elkövetkező években jelentős forrásokat kell fordítani a vezetékes ivóvízellátási hálózatok, a települési kanalizációs hálózatok és a szennyvíztisztító állomások építésére.

Hulladékgazdálkodás

A hulladékgazdálkodás területe a csallóközi falvak és városok számára igen égető kérdés a tiszta és egészséges életkörnyezet biztosítása végett. Az elmúlt 3 évtizedben lényeges javultak a hulladékgazdálkodás feltételei a településeken, számtalan, környezeti teherként jelen levő illegális szemételep lett felszámolva, illetve sok hulladéktelep lett megfelelően revitalizálva az életkörnyezetre gyakorolt hatásuk minimalizálása végett. Napjainkban a csallóközi falvak és városok többségében hiányoznak a modern elvárásoknak megfelelő szemételepek, amelyeken biztosított lenne a szelektív hulladékok megfelelő gyűjtése, osztályozása, tárolása. Továbbá hiányoznak a zöldhulladék feldolgozását segítő komposztálók is a legtöbb településen. Jelenleg az önkormányzatok prioritásai közé tartoznak a gyűjtőudvarok és komposztálók építése, illetve a meglévők fejlesztése. Az elkövetkező évtizedben az újrahasznosításra nagy hangsúlyt kell helyezni, az anyagok környezettudatos körforgásának alkalmazása az egyik kulcs a zöld és élhető Csallóköz létrehozásához.

Energiagazdálkodás

Az energiagazdálkodás terén a Csallóközben jelentős változások valósultak meg az elmúlt 20 évben. Jelenleg a falvak és városok közvilágítási hálózatainak többsége felújított, környezetbarát és energiatakarékos megoldások biztosítják a közterületek világítását. Az elmúlt 10 évben egyre nagyobb térben kerülnek felhasználásra a megújuló energiaforrások. A családi házaknál és a közintézményeknél elsősorban a napkollektorok terjedtek el melegvíz előállítására (azonban ezen megoldás még mindig gyerekcipőben jár, a lakások kevesebb mint 0,1 %-a jelölte meg ezen fűtési formát a 2021. évi nép-, lakás- és házak számlálás során), valamint a hőszivattyúk fűtés céljából történő felhasználása is egyre jobban terjed. Az innovatív egyedi megoldásokra is van azonban több példa, amelyek közt a legjelentősebb a Nagymegyeren valósult meg: 2016 óta geotermikus energiával biztosított a fűtési idény a nagymegyeri Corvin Mátyás, valamint a Komáromi úti lakótelep 1 360 lakásában.

A középületek energetikai szempontú felújításai és a társasházak szintén energetikai szempontú felújításai ez elmúlt évtizedben jelentősen megvalósultak a régióban. 2022 előtt azonban a viszonylag olcsó energiaárak miatt a családi házak energiagazdálkodására kevés figyelmet fordítottak a tulajdonosaik. Napjainkban az energia árak folyamatos emelkedése miatt azonban szükséges lesz a meglévő épületállomány hőszigetelésének javítására, az energiafogyasztásuk csökkentésére.

Lakáskörülmények

A csallóközi lakáskörülmények igen jónak mondhatók. A lakosok többsége saját tulajdonú lakásban lakik. Az elmúlt 2 évtizedben a falvakban jelentős részében intenzív bérlakásprogramok valósultak meg, amelyek célja az volt, hogy a fiatalok számára legyen lehetőség a községben maradni, ezáltal legyen biztosított az utánpótlás is a fenntartott nevelési-oktatási intézményekben. Több községben épültek szociális lakások is, amelyek célja a szociálisan hátrányos helyzetű csoportok (gyakran roma kisebbség) lakáskörülményeinek a javítása volt.

A kedvező lakáskörülmények egyik alapmutatója, hogy a házak kevesebb mint 10 %-a épült 1945 előtt, ami egyben azt is jelenti, hogy viszonylag komfortos életet biztosítanak. A Dunaszerdahelyi járásban a házak 73,5 %-a van rákapcsolódva a vezetékes gázhálózatra, míg a járásban a lakások 97,51 %-nál a vízöblítéses WC van, s az a lakások 96,34 %-nál a lakáson belül található. A Dunaszerdahelyi járás 55 449 lakása közt mindössze 776 lakás esetében

nincs fürdőkád vagy zuhanyzó a lakásban. A Dunaszerdahelyi járásban levő lakások 74,49 %-nál a fűtés gáz által biztosított, míg a villamos árammal történik a fűtés a lakások 13,11 %-nál.

Az infokommunikációs társadalom helyzete

Az infokommunikációs társadalom helyzete igen kedvező a Csallóközben. A lakosság többsége számára biztosított a gyors internetelérhetőség, azonban még számos teendő vár az internet sebességének javítására (pl. optikai hálózatok kiépítése által). A legnagyobb telekommunikációs cégek (Telekom, Orange, O2) mobilhálózatai magas lefedettséget mutatnak, ugyanakkor mind a mai napig hiányzik a Csallóközből az 5G mobilinternet biztosítása. Középtávon a Csallóköz 5G hálózati lefedettsége jelentősen segítheti az helyi lakosok, vállalkozások és minden egyéb intézmény versenyképességét az infokommunikációs társadalmi kihívásokban. Az elmúlt 3 évben a több csallóközi településen hoztak létre nyilvános helyeken ingyen wifi pontokat az Európai Unió Wifi4EU programok keretében.

A TERÜLETFEJLESZTÉS ESZKÖZ- ÉS INTÉZMÉNY-RENDSZERÉNEK ÉRTÉKELÉSE

A területfejlesztés forrásai

Az EU csatlakozást követően a legnagyobb fejlesztési forrásokat az uniós források jelentik, amelyek szétosztásában a minisztériumok (és azok által alapított intézmények, szervezetek), valamint a megyék igen meghatározó szereppel bírnak. A helyi önkormányzatok többsége igen élénk pályázati múlttal rendelkezik, igyekeznek minden pályázati lehetőséget megragadni a falvak és városok fejlesztésére. Hasonlóan elmondható ezen igyekezet a civil szféra szereplőiről, akik szintén igen aktívak a Csallóközi régióban, széles partnerségeken alapuló szövetségekben igyekeznek tenni azért, hogy a térség fenntartható módon fejlődjön.

A területfejlesztés uniós forrásait jelentős mértékben kiegészítik a megyei önkormányzatok: a Pozsonyi Megyei Önkormányzat, a Nagyszombati Megyei Önkormányzat és a Nyitrai Megyei Önkormányzat is minden évben jelentős összegekkel járul hozzá az úthálózati fejlesztésekhez, az általuk fenntartott intézmények fejlesztéséhez, a megyékben élők életkörüzetének és életfeltételeinek javításához.

A térség aktivitása az Európai Unió források megszerzésében igen sikeresnek mondható, rengeteg sikeres uniós pályázat valósult meg a régióban 2004. május 1-et követően. A pályázók köre igen széles, megújultak az óvodák, az iskolák és kultúrházak többsége, de sok forrás érkezett az élet szinte minden területére (pl. az életkörnyezet védelme érdekében is több száz projekt zárult sikeresen a Csallóközben, de hasonlóképpen sikeres forrásokhoz jutott sok vállalkozás is a régióban).

Intézményrendszer

A területfejlesztés eszköz- és intézmény-rendszere megfelelően kiépült a Csallóközben, a falvak és városok ezen sokszereplős intézményi ellátottsága megfelel az épp aktuális követelményeknek a fenntartható fejlesztés biztosítása végett.

A kedvező földrajzi fekvés – a főváros és a megyeszékhelyek közelsége – lehetővé teszi hogy a területfejlesztés eszköz- és intézményrendszere megfelelően működjön, kérdések esetén a szereplők/stakeholderek számára adott a lehetőség a személyes ügyintézésre, konzultációkra nagyobb utazások megtétele nélkül.

Fejlesztési intézményrendszer alapjait a helyi és megyei önkormányzatok jelentik, amelyek partnerségen alapuló stratégiai tervezés keretében a fejlesztési elképzeléseiket stratégiákba foglalják és ezen stratégiák elérhetőek az önkormányzatok honlapjain (.pl. <https://bratislavskykraj.sk/urad-bsk/program-hospodarskeho-rozvoja-a-socialneho-rozvoja-bsk/>, <https://trnava-vuc.sk/dokumenty/strategicke-dokumenty/>, <https://www.unsk.sk/zobraz/sekciu/dokumenty-regionalneho-rozvoja>).

A fejlesztési intézményrendszer szereplői a legtöbb esetben partnerségben dolgoznak együtt a kitűzött célok elérése végett, amelyek közül kiemelendő LEADER és CLLD típusú partnerségek, a kistérségi együttműködések és a határon átnyúló partnerségek.

A fejlesztések hatékonysága

A fejlesztések hatékonysága magasnak mondható, a Csallóközben élők és az ide látogatók többsége számára egyértelműen jelentős fejlődésen ment keresztül a térség az elmúlt 2 évtizedben. Természetesen a 100 km kelet nyugati kiterjedés következtében a régió nem homogén, vannak olyan kistérségek amelyek jobban fejlődtek, vannak olyan települések – többségében 600 lakos alatti falvak – amelyek életében kevésbé hozott változást az elmúlt 2 évtized.

Vidékfejlesztés intézményi rendszere és forrásai

Vidékfejlesztés intézményi rendszerének alapjait a helyi önkormányzatok jelentették, illetve ezen önkormányzatok és a magán szféra partnerségei (LEADER/CLLD alapokon). Az intézményrendszerben fontos szereppel bírnak a határon átnyúló intézmények is (pl. EGTC formában). A fejlesztési intézményi rendszerek munkáját lényegesen kiegészítik a megyei önkormányzatok, főleg azokon a területeken amelyek alájuk tartoznak (pl. középiskolai oktatás döntő hányada, bizonyos múzeumok/galériák stb.), valamint további számos szereplő (iroda és régiófejlesztési intézmény) áll a rendelkezésre.

A forrásokat az uniós alapok jelentették elsősorban, azonban valamennyi megyei és helyi önkormányzat igyekezett hozzátenni a saját forrásaiból ahhoz, hogy élhetőbb, vonzóbb, inkluzív és egészségesebbek legyen a falvak és a városok Csallóközben. A csallóközi falvak és városok fejlesztési forrásait illetően fontos kiemelni, hogy Magyarország Kormánya is jelentős forrásokkal támogatta a csallóközi önkormányzatokat és egyéb fejlesztési stakeholdereket, hogy a térség modern, versenyképes európai régióvá váljon.

A TÉRSÉG TERÜLETFEJLESZTÉSI SZEREPLŐI ELKÉPZELÉSEINEK FELTÁRÁSA

A térség területfejlesztési szereplőinek – helyi önkormányzatoknak – legfontosabb elképzelései 3 alappillérbe sorolhatók: szociális fejlesztési elképzelések, gazdaságfejlesztési elképzelések és environmentális fejlesztési elképzelések

Szociális fejlesztési elképzelések: bővíteni a lakosság számára biztosított szociális szolgáltatások skáláját (pl. bölcsődék létrehozása, napközi létrehozása ellátást igénylő öregek és betegek számára) és színvonalát, az egészséges életvitelt biztosító sportolási lehetőségek feltételeinek javítása (pl. sportpályák építése), az oktatási és kulturális infrastruktúra fejlesztése (pl. a kapacitási kérdések megoldása), a kulturális élet fejlesztése, a kulturális örökség megóvása, nemzetközi partnerségekben való részvétel, közösségi terek/klubok létrehozása (már meglévők fejlesztése) stb.

Gazdaságfejlesztési elképzelések: kisvállalkozások támogatása, turizmusfejlesztés, munkahelyteremtő beruházások támogatása, az úthálózat rekonstrukciója és bővítése, a kerékpárutak építése, a tömegközlekedés fejlesztése (pl. buszmegállók rekonstrukciója, P+R parkolók létrehozása a tömegközlekedési állomások közelében), a gyalogosforgalom feltételeinek a javítása (sok községben a járdák hálózata nem elégséges, illetve hiányzik a járda), smart megoldások alkalmazása (pl. közterületek kamerarendszerének kiépítése/bővítése, hulladékgazdálkodási smart megoldások kiépítése) stb.

Environmentális fejlesztési elképzelések: hulladékgazdálkodás feltételeinek javítása (pl. gyűjtőudvarok és komposztálók építése), települési csatornahálózatok építése és bővítése, ivóvízhálózat bővítése és építése, a klímaváltozás hatásainak mérséklése a zöld infrastruktúra bővítése által, parkok és zöld felületek revitalizációja és bővítése, energiatakarékos megoldások alkalmazása, megújuló energiák felhasználása, illegális szemétlakatok eltávolítása – tiszta és egészséges életkörnyezet biztosítása stb.